

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF AAN DE GAYSTRAAT EN PEERCOURINIESTRAAT TE TERVUREN

VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 382

Rapport opgemaakt door: Melissa Lamberts

Kontichsesteenweg 38

2630 Aartselaar

Maart-april 2017

Dossiernr. 21237.R.01 (intern)

TRV3007 (extern)

Aartselaar

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan de Gaystraat en Peercouriniestraat te Tervuren

Auteurs

Melissa Lamberts

Opdrachtgever

Aquafin nv

Projectnummer

- 21237 (intern)
- TRV3007 (extern)
- 2017C376 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Aartselaar, maart-april 2017

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 382

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	7 maart 2017	Interne draft
v1	8 maart 2017	Externe draft / definitieve versie
v2	26 april 2017	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Jan Coenaerts
Business Unit Manager	Tim Moerenhout
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts en Anouk Van der Kelen
Director	Didier Reyns / Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 2	Verslag van resultaten.....	7
1	Inleiding (beschrijvend gedeelte).....	7
1.1	Thesaurus	7
1.2	Administratieve gegevens	7
1.3	Doel van het onderzoek	8
1.4	Aanleiding van het onderzoek.....	8
1.5	Afbakening van het onderzoeksgebied	8
1.6	Onderzoeksstrategie	11
2	Aard van de bedreiging	12
2.1	Huidige situatie	12
2.2	Toekomstige situatie	16
3	Assessmentrapport: landschappelijke analyse	20
3.1	Topografische situering.....	20
3.2	Bodemkundige situering	26
4	Assessmentrapport: archeologische voorkennis	31
4.1	Historisch kader.....	32
4.2	Inventarissen Onroerend Erfgoed.....	33
4.3	Cartografische bronnen	43
4.4	Recente landschapsveranderingen	49
5	Besluit.....	51
6	Kwaliteitscontrole en ondertekening.....	53
7	Bibliografie	54

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Overzichtskaart (GRB) met aanduiding van het tracé (blauw) en het terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:3500. (Bron: Geopunt 2017)	9
Figuur 2: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:3500. (Bron: Geopunt 2017)	9
Figuur 3: Kadasterplan met aanduiding van het tracé (blauw) en onderzoeksgebied (paars). (Bron: CadGIS 2017)	10
Figuur 4: Ortholuchtfoto uit 2016 (middenschalige zomeropnamen, kleur) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:2500. (Bron: Geopunt 2017)	13
Figuur 5: Zicht op de huidige situatie van het terrein voor grondverbetering als gevolg van de werken in het kader van project TRV3003. (Bron: Opdrachtgever, foto genomen op 18 april 2017 vanuit Jezus Eiklaan)	13
Figuur 6: Zicht op de huidige situatie van het terrein voor grondverbetering als gevolg van de werken in het kader van project TRV3003. (Bron: Opdrachtgever, foto genomen op 18 april 2017 vanop het terrein in richting van de Jezus Eiklaan)	14
Figuur 7: Plan met bestaande toestand en nutsleidingen voor het onderzoeksgebied. (Bron: Opdrachtgever 2017)	15
Figuur 8: Ontwerpplan van de rioleringswerken. Het DWA-stelsel is aangeduid in rood, het RWA-stelsel in blauw. (Bron: opdrachtgever 2016).....	18
Figuur 9: Situeringplan van het terrein voor opslag en grondverbetering. (Bron: Opdrachtgever 2017)	19
Figuur 10: Tabel met geraadpleegde bronnen voor hoofdstuk 3.	20
Figuur 11: Detail van de topografische kaart met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars): overzicht (p. 20) en detail (p. 21). Respectievelijk aangemaakt op schaal 1:15000 en 1:3500. (Bron: NGI 2017)	21
Figuur 12: Ortholuchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2016) met aanduiding van het tracé (blauw) en de hoogteprofielen (oranje). Hoogteprofiel 1 toont het hoogteverloop van de Gaystraat van noordwest naar zuidoost en hoogteprofiel 2 geeft het hoogteverloop van de Peercouriniestraat in dezelfde richting. Aangemaakt op schaal 1:1000. (Bron: Geopunt 2017) 22	
Figuur 13: Ortholuchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2016) met aanduiding van het terrein (paars) en de hoogteprofielen (oranje). Het hoogteverloop in noordoost-zuidwest richting is weergegeven in profiel 1. Profiel 2 toont de situatie van noordwest naar zuidoost. Aangemaakt op schaal 1:1000. (Bron: Geopunt 2017).....	23
Figuur 14: Overzichtskaart en detail van het DTM (1m) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Respectievelijk aangemaakt op schaal 1:15000 en 1:3500. (Bron: Geopunt 2017)	24
Figuur 15: Hillshade (afgeleid van DTM 5m) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:15000. (Bron: Geopunt 2017).....	25
Figuur 16: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017).....	26
Figuur 17: Gedigitaliseerde Quartairgeologische kaart (1:200.000) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:15000. (Bron: Geopunt 2017)	27
Figuur 18: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van onderzoeksgebied: profieltype 2. (Bron: Geopunt 2017)	28

Figuur 19: Gedigitaliseerde Tertiairgeologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017)	28
Figuur 20: Bodemerosiekaart op perceelsniveau met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:25000. (Bron: Geopunt 2017).....	29
Figuur 21: Bodemgebruikskaat 2001 met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017).....	30
Figuur 22: Tabel met geraadpleegde bronnen voor hoofdstuk 4.	31
Figuur 23: Overzichtskaat met erfgoedwaarden opgenomen in de Inventarissen Onroerend Erfgoed en aanduiding van het tracé (blauw) en terrein voor grondverbetering (paars). Aangemaakt op schaal 1:5000. (Bron: Geoportaal 2017).....	33
Figuur 24: Overzichtskaat met bouwkundig erfgoed (lichtblauw) en de bouwkundige gehelen (bruin) in de omgeving van het tracé (blauw) en het terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:5000. (Bron: Geoportaal 2017)	34
Figuur 25: Overzichtstabel bouwkundig erfgoed.....	36
Figuur 26: Dorpswoningen met ID: 216933 (links) en dorpswoning met ID 216931 (rechts). (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)	36
Figuur 27: Groepsbebouwing met ID 216932 (boven), boerenhuis met ID 216930 (midden) en cottagevilla met ID 301806. (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017).....	37
Figuur 28: Sociale huisvesting met ID 301602 (boven), Gemeentelijke basisschool Tervuren Centrum met ID 216929 (midden) en dokterswoning met ID 300092 (onder). (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)	38
Figuur 29: Rijwoning uit het interbellum met ID 216866). (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)	39
Figuur 30: Overzichtskaat met aanduiding van CAI-locaties (groen) binnen een straal van 1km (rood) rondom het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:12500. (Bron: CAI 2017)	39
Figuur 31: Overzichtstabel CAI.....	42
Figuur 32: Fricxkaart met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). De eigenlijke ligging kan hier licht van afwijken. Aangemaakt op schaal 1:50000. (Bron: Geopunt 2017)	43
Figuur 33: Ferrariskaart: overzicht (boven) en detail (onder) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Respectievelijk aangemaakt op schaal 1:25000 en 1:3500. (Bron: Geopunt 2017)	44
Figuur 34: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:3500. (Bron: Geopunt 2017).....	45
Figuur 35: Vandermaelenkaart met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017).....	46
Figuur 36: Poppkaart met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1: 3500. (Bron: Geopunt 2017)	47
Figuur 37: Topografische kaart van België uit 1939 (1:20.000) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:5000. (Bron: Cartesius 2017).....	48
Figuur 38: Ortholuchtfoto 1971 (kleinschalige zomeropnamen, zwart-wit) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017)	49
Figuur 39: Ortholuchtfoto 1979-1990 (kleinschalige zomeropnamen, kleur) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017)	49
Figuur 40: Ortholuchtfoto 2013-2015 (grootschalige winteropnamen, kleur) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017)	50

DEEL 2 VERSLAG VAN RESULTATEN

1 INLEIDING (BESCHRIJVEND GEDEELTE)

1.1 THESAURUS

Bureauonderzoek, Tervuren, Gaystraat, Peercouriniestraat, Jezus Eiklaan, tracé, terrein voor opslag en grondverbetering, vrijgave.

1.2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2017C376
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/000167
Naam + adres onderzoeksgebied	Gaystraat - Peercouriniestraat
- straat + nr.:	Gaystraat zn Peercouriniestraat zn Jezus Eiklaan zn
- postcode:	3080
- fusiegemeente:	Tervuren
- land:	België
Lambert72coördinaten (EPSG:31370)	- Tracé (bounding box): xMin, yMin: 159763,26 – 167666,21 xMax, yMax: 159891,11 – 167800,74 - Terrein grondstapeling en –verbetering (bounding box): xMin, yMin: 159278,32 – 167417,58 xMax, yMax: 159339,58 – 167483,89
Kadaster	- Openbaar domein - Gedeelte privaat perceel
- Gemeente:	Tervuren
- Afdeling:	2
- Sectie:	- F (tracé) - G (terrein grondstapeling en –verbetering)
- Percelen:	- Het tracé loopt volledig over openbaar domein (openbare weg: Gaystraat en Peercouriniestraat). - Het terrein voor grondverbetering bevindt zich op een deel van privaat perceel G165a.
Onderzoekstermijn	Maart-april 2017
Thesaurus	Bureauonderzoek, Tervuren, Gaystraat, Peercouriniestraat, Jezus Eiklaan, tracé, terrein voor opslag en grondverbetering, vrijgave.

1.3 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van de archeologienota is nagaan in hoeverre het archeologisch archief dat potentieel aanwezig is op een terrein is bedreigd door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Daarnaast wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten. Ten derde wordt nagegaan wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze resten.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de opdrachtgever. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek, *in situ* bewaring of vrijgave van het terrein.

1.4 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de initiatiefnemer van de geplande sanering van de Gaystraat en Peercouriniestraat te Tervuren (provincie Vlaams-Brabant). Het bestaande gemengde rioleringsstelsel in deze straten zal vervangen worden door gescheiden DWA- en RWA-leidingen, respectievelijk voor het afvoeren van vuilwater en hemelwater. Beide gravitaire leidingen zullen via de Paardenmarktstraat verder afwateren. Op een gedeelte van perceel G165a wordt een tijdelijk terrein voor opslag en grondverbetering voorzien. Na de werken wordt de weg enis volledig vernieuwd.

De beoogde opbraak van het wegdek en graafwerken worden beschouwd als een ingreep in de bodem. Doordat de oppervlakte van de percelen waarop deze ingreep betrekking heeft de 3.000m² overschrijdt en de ingreep in de bodem (ca. 3.847m²) de 1.000m² overschrijdt moet er in het kader van het nieuwe Onroerend Erfgoeddecreet, voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Gezien het tracé over een openbare weg loopt, is onderzoek met ingreep in de bodem voorlopig niet mogelijk. Hierbij wordt bijgevolg een archeologienota opgemaakt op basis van bureauonderzoek.

1.5 AFBAKENING VAN HET ONDERZOEKSGBIED

Het onderzoeksgebied bevindt zich op het grondgebied van de gemeente Tervuren en omvat twee parallel naast elkaar gelegen straten met een noordwest-zuidoost oriëntatie: de Gaystraat en Peercouriniestraat. Het tracé in de Gaystraat begint ter hoogte van het kruispunt met de Tabakberstraat en eindigt bij het kruispunt met de Paardenmarktstraat. Ook het tracé in de Peercouriniestraat eindigt ter hoogte van de Paardenmarktstraat maar begint op het kruispunt met de Oud Gasthuisstraat. De straten zijn allebei gelegen in een sterk bebouwde zone, meer bepaald een woonwijk.

De lengte van het tracé bedraagt 133m in de Gaystraat en 132m in de Peercouriniestraat. In beide straten zullen de geplande werken volledig plaatsvinden op openbaar domein. Voor de aanleg van het tracé zal het bestaande wegdek volledig worden opengebrouken over een oppervlakte van 792m² in de Gaystraat en 1.055m² in de Peercouriniestraat.

Ter hoogte van de Jezus Eiklaan, zo'n 525m ten zuidwesten van de zone voor rioleringswerken, wordt een tijdelijk terrein voor opslag en grondverbetering voorzien op een deel van privaat perceel G165a. Van dit perceel met een totale oppervlakte van 17.696,836885m² (CadGIS 2017) zal ca. 2000m² tijdelijk in gebruik genomen worden als opslagplaats voor opgegraven grond en materiaal. Het terrein zal dan ook toegankelijk dienen te zijn voor zwaar werfverkeer.

Figuur 1: Overzichtskartaal (GRB) met aanduiding van het tracé (blauw) en het terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:3500. (Bron: Geopunt 2017)

Figuur 2: Luchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:3500. (Bron: Geopunt 2017)

Figuur 3: Kadasterplan met aanduiding van het tracé (blauw) en onderzoeksgebied (paars). (Bron: CadGIS 2017)

1.6 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

- 1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfst. 3). Hiertoe werden zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.
- 2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geeft inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfst 4). Hierbij werden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het tracé waar de riolerings- en wegeniswerken worden uitgevoerd, loopt over de Gaystraat en de Peercouriniestraat te Tervuren. Het onderzoeksgebied is dan ook momenteel in gebruik als openbare ruimte, meer bepaald openbare weg. In beide straten bestaat het wegdek uit een asfaltverharding die plaatselijk in slechte staat is. Beide enkelrichtingsstraten laten plaatselijk verkeer toe en bevinden zich in een sterk bebouwde zone. Parkeren gebeurt op de rijweg die in de Gaystraat 4 tot 4,5m breed is en 5 tot 6,5m breed is in de Peercouriniestraat. Verder hebben deze straten een voetpad aan weerszijden van de weg.

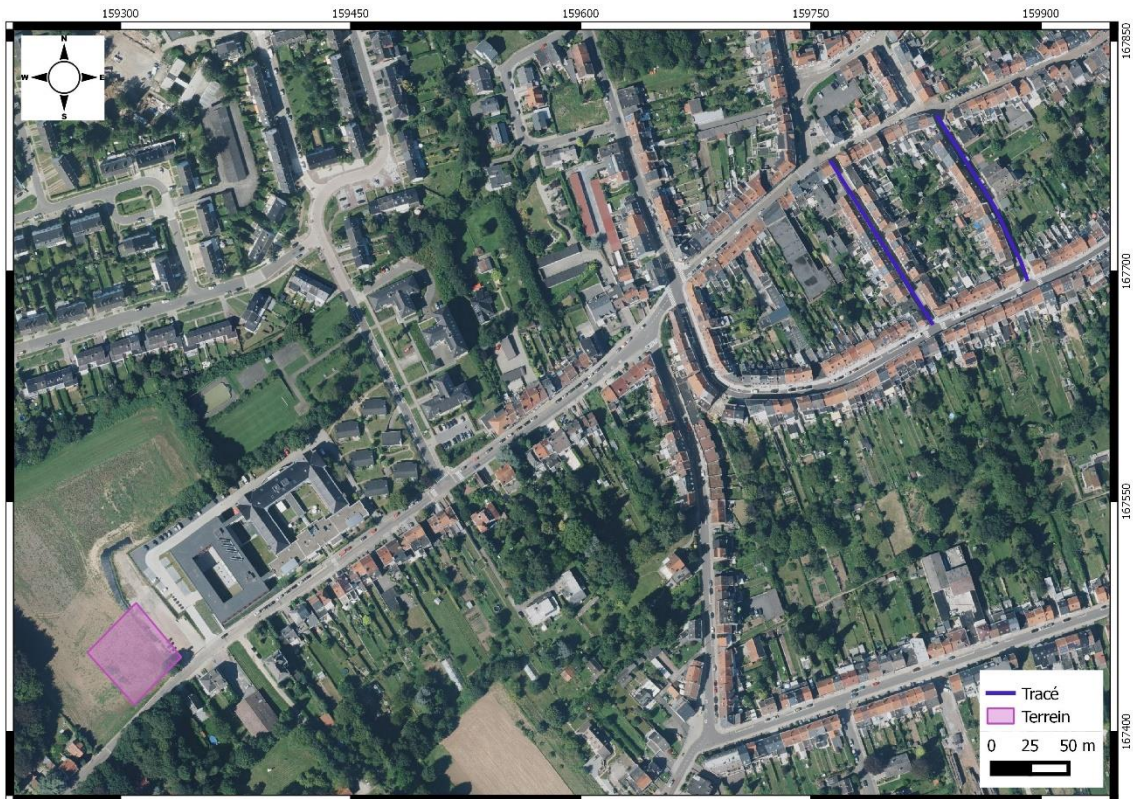
De aanleg van deze wegverhardingen, inclusief fundering, heeft de ondergrond reeds verstoord tot op een diepte van 60cm. Centraal onder het wegdek bevindt zich reeds een gemengd rioleringsstelsel (buisdiameter 300mm) op ca. 2,2m onder het oppervlak. De aanlegslief hiervan was gemiddeld 2,7m diep en tot 2m breed (conservatieve schatting gebaseerd op de sleufdikte van een nieuwe DWA leiding met gelijkaardige diameter). Verder komen ook nutsleidingen voor onder de voetpaden met een dekking van 1m. Deze voorafgaande ingrepen hebben het bodemarchief binnen de grenzen van het onderzoeksgebied reeds sterk verstoord of zelfs volledig vernietigd tot op een diepte van minimaal 60cm.

Het terrein voor grondstapeling en –verbetering dat voorzien wordt op privaat perceel G165a langs de Jezus Eiklaan is deels bebouwd. Van de onbebouwde zone zal in totaal een oppervlakte van ca. 2.000m² tijdelijk in gebruik worden genomen. Het moet hier echter opgemerkt worden dat deze zone van het perceel momenteel als terrein voor grondverbetering dienst doet gedurende de uitvoering van de riolerings- en wegeniswerken in de Kapellestraat en Wijngaardstraat (Project TRV3003) met stedenbouwkundige vergunning 8.00/2/GSA.805494. In functie van deze vergunning werd op 15 maart 2016 een gunstig advies gegeven door het Agentschap Onroerend Erfgoed voor het terrein voor grondverbetering op perceel G165a op voorwaarde dat de vondstmeldingsplicht wordt nageleefd.¹ Tijdens de werken op het terrein werden geen sporen en/of vondsten aangetroffen. In het kader van het huidige bureauonderzoek moet er dus rekening gehouden worden met het feit dat een pakket teelaarde met een dikte van 30cm reeds eerder werd afgegraven op het terrein en dat het momenteel dienst doet als opslagplaats voor grond en materiaal. Het terrein is dan ook toegankelijk voor zwaar werfverkeer waarvan een bodemverdichting het waarschijnlijke gevolg is. Na de werken zal het terrein in zijn oorspronkelijke staat hersteld worden door diepploegen waarna de teelaarde opnieuw uitgespreid zal worden. Het huidige gebruik van het terrein heeft dan ook voor een bodemverstoring gezorgd die een onherroepelijke impact heeft gehad op het oorspronkelijke bodemarchief.

---

¹ Stedenbouwkundige vergunning 8.00/2/GSA.805494

Figuur 4: Ortholuchtfoto uit 2016 (middenschalige zomeropnamen, kleur) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:2500. (Bron: Geopunt 2017)

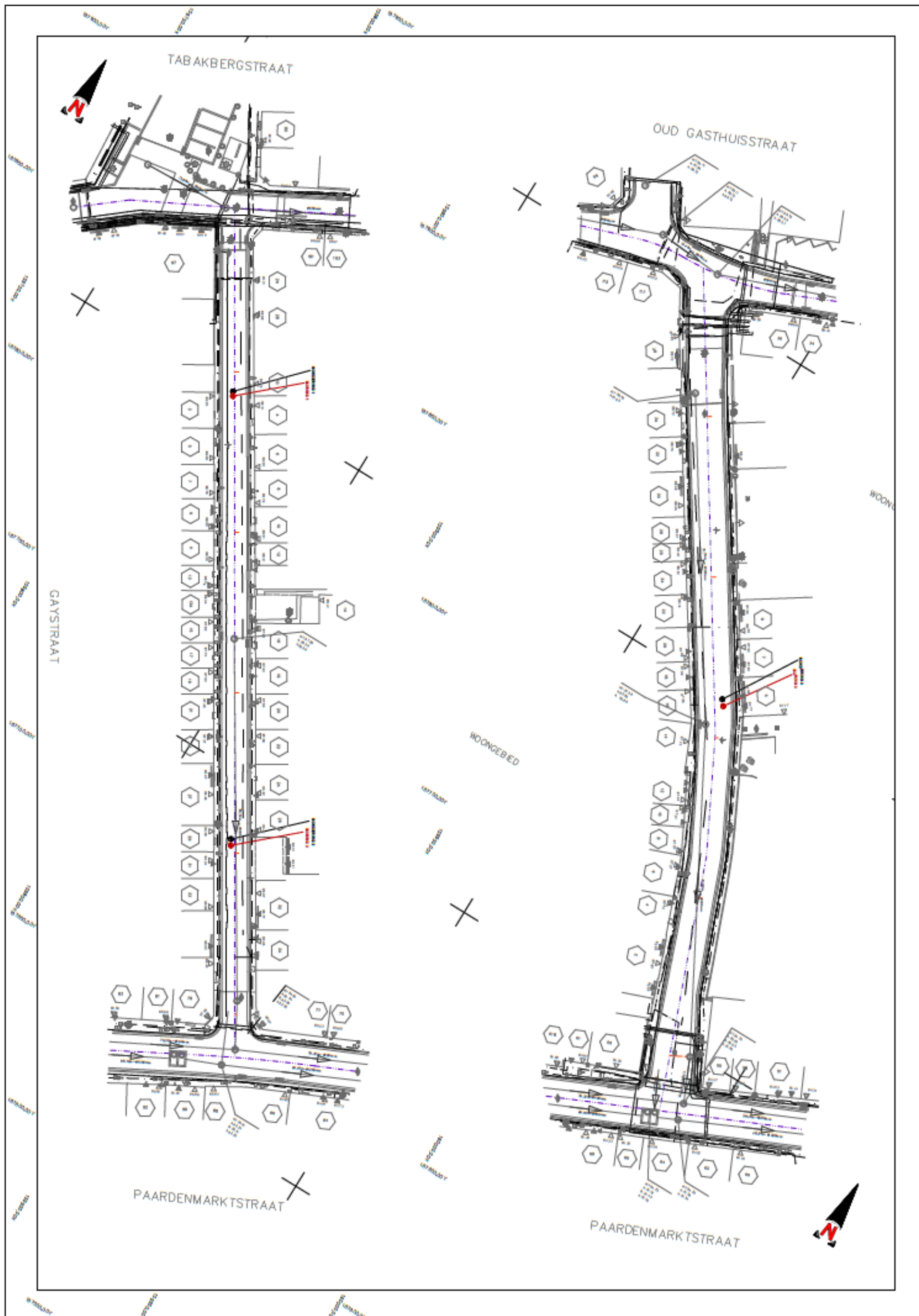

Figuur 5: Zicht op de huidige situatie van het terrein voor grondverbetering als gevolg van de werken in het kader van project TRV3003. (Bron: Opdrachtgever, foto genomen op 18 april 2017 vanuit Jezus Eiklaan)

Figuur 6: Zicht op de huidige situatie van het terrein voor grondverbetering als gevolg van de werken in het kader van project TRV3003. (Bron: Opdrachtgever, foto genomen op 18 april 2017 vanop het terrein in richting van de Jezus Eiklaan)

Figuur 7: Plan met bestaande toestand en nutsleidingen voor het onderzoeksgebied. (Bron: Opdrachtgever 2017)

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

De hier getoonde ontwerpplannen werden aangeleverd door de opdrachtgever en zijn, evenals aanvullende informatie, als bijlagen meegegeven op groot formaat om zodoende de leesbaarheid ervan te kunnen garanderen. De dieptes die op deze plannen zijn weergegeven, betreffen de BOK-waarde (diepte van de binnenkant-onderkant van de buis) en zijn bijgevolg exclusief fundering. Om de uit te graven diepte te bepalen dient hier dan ook ca. 50cm bijgeteld te worden. De dieptes die hieronder worden weergegeven staan steeds voor de BOK tenzij anders vermeld.

- Rioleringswerken (DWA en RWA):

De geplande werken worden uitgevoerd in het kader van de sanering van de Gaystraat en Peercouriniestraat. Een bestaand gemengd rioleringsstelsel in deze straten wordt vervangen door gescheiden DWA- en RWA-leidingen, respectievelijk voor de afvoer van vervuild water en hemelwater.

In een eerste fase zal het huidige wegdek volledig worden uitgebroken langsheen het tracé. Vervolgens zal een sleuf worden getrokken die toelaat de bestaande buizen van het gemengd stelsel op te breken om vervolgens de nieuwe DWA- en RWA-leidingen naast elkaar aan te leggen.

De nieuwe gravitaire DWA-leiding in de Gaystraat zal een diameter hebben van 250mm en watert af in de richting van de Paardenmarktstraat. Ze vertrekt net ten zuiden van het kruispunt met de Tabakbergstraat op een diepte van 2,08m (put K4) om net voor de kruising met de Paardenmarktstraat te eindigen op een diepte van 2,26m (put K1). De nieuwe gravitaire RWA-leiding met een diameter van 400mm bevindt zich direct ten westen hiervan en begint (diepte van 2,23m bij put R4) en eindigt (diepte van 2,79m bij put R1) nagenoeg op dezelfde punten als de DWA-leiding.

Ook de nieuw aan te leggen gravitaire riolering in de Peercouriniestraat zal afwateren naar de Paardenmarktstraat. De DWA-leiding met een diameter van 250mm vertrekt op een diepte van 1,88m (put K9) net ten zuiden van de kruising met de Oud Gasthuisstraat en sluit ter hoogte van het kruispunt met de Paardenmarktstraat op een diepte van 2,52m (put K5) aan op bestaande leidingen. Ook de RWA-leiding met een diameter van 400mm kent een gelijkaardig verloop. Het vertrek- en eindpunt, respectievelijk op een diepte van 1,97m (put R9) en 3,10m (put R5), bevinden zich naast deze van de DWA-leiding. Het moet opgemerkt worden dat de DWA- en RWA-leiding elkaar in het zuiden van de Peercouriniestraat kruisen.

Het nieuw aan te leggen gescheiden stelsel zal de loop van de reeds bestaande riolering grotendeels volgen maar bij deze werken zal een uitbreiding van het gabarit (de begrenzing van de oorspronkelijke aanleg) plaatsvinden. De RWA- en DWA-leiding zullen naast elkaar aangelegd worden op een gelijkaardige diepte. Afhankelijk van de buisdiameters zal de breedte van de aanlegssleuf voor beide buizen samen variëren tussen minimaal 2m en maximaal 3,5m.²

---

² Momenteel zijn er voor de rioleringswerken nog geen lengteprofielen of dwarsdoorsnedes beschikbaar maar de sleufafmetingen zijn steeds volgens standaardbestek 250 versie 3.1 (2014).

- **Wegeniswerken:**

Na de rioleringswerken zal de wegverharding volledig vernieuwd worden over zijn oorspronkelijke breedte in de Gaystraat en de Peercouriniestraat. De wegen worden opnieuw geasfalteerd en samen met de funderingen zal een diepte van 61cm verstoord worden. Deze overstijgt de diepte van de reeds aanwezige verstoorde zones niet.

- **Terrein voor grondverbetering:**

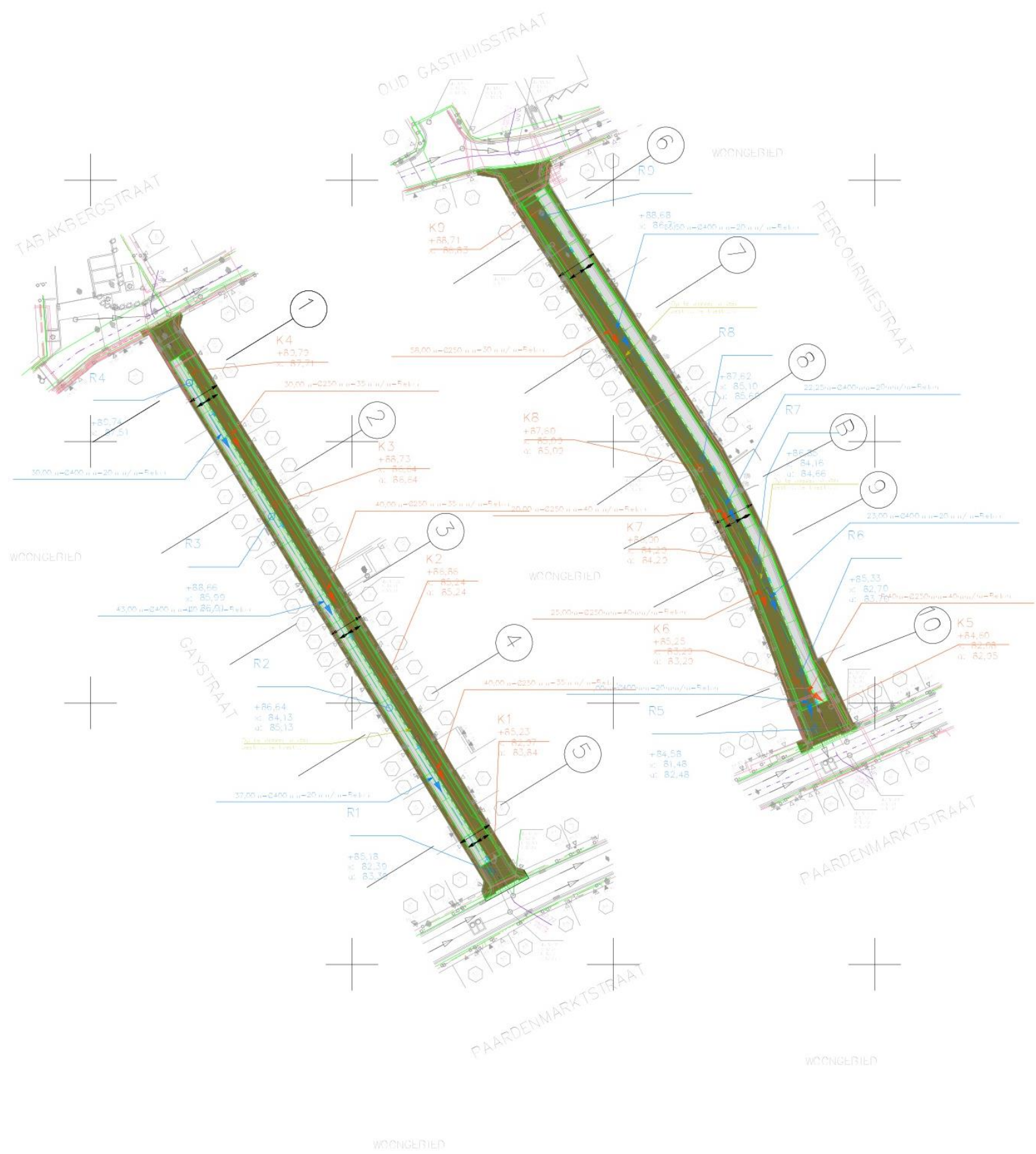
Langs de Jezus Eiklaan wordt op een oppervlakte van ca. 2.000m² van perceel G165a een tijdelijk terrein voor opslag en grondverbetering voorzien. Op deze manier kan de aannemer (verbeterde) grond hergebruiken in het kader van de rioleringswerken. Een pakket teelaarde met een dikte van 30cm zal er afgeschraapt worden. Deze grond wordt vervolgens apart gestockeerd op dit terrein om na de werken en het diepploegen opnieuw uitgespreid te worden zodat het terrein in zijn oorspronkelijke staat hersteld kan worden. Tijdens de duur van de werken zal het terrein verder gebruikt worden als opslagplaats voor uitgegraven grond en materiaal. Bijgevolg dient het terrein toegankelijk te zijn voor zwaar werfverkeer wat een mogelijke bodemverdichting inhoudt.

Het moet hier opgemerkt worden dat deze zone reeds in gebruik is als terrein voor opslag en grondverbetering in het kader van een vergund en lopend project (TRV3003). Bijgevolg is het terrein reeds verstoord ten gevolge van gelijkaardige werken. De geplande ingrepen zullen dus geen bijkomende, verstorende impact meer hebben op het oorspronkelijke bodemarchief aangezien de diepte van de aanwezige verstoring niet overschreden zal worden. Alle werken op het terrein voor grondverbetering in het kader van project TRV3007 zullen dus plaatsvinden in een eerder aangetast pakket.

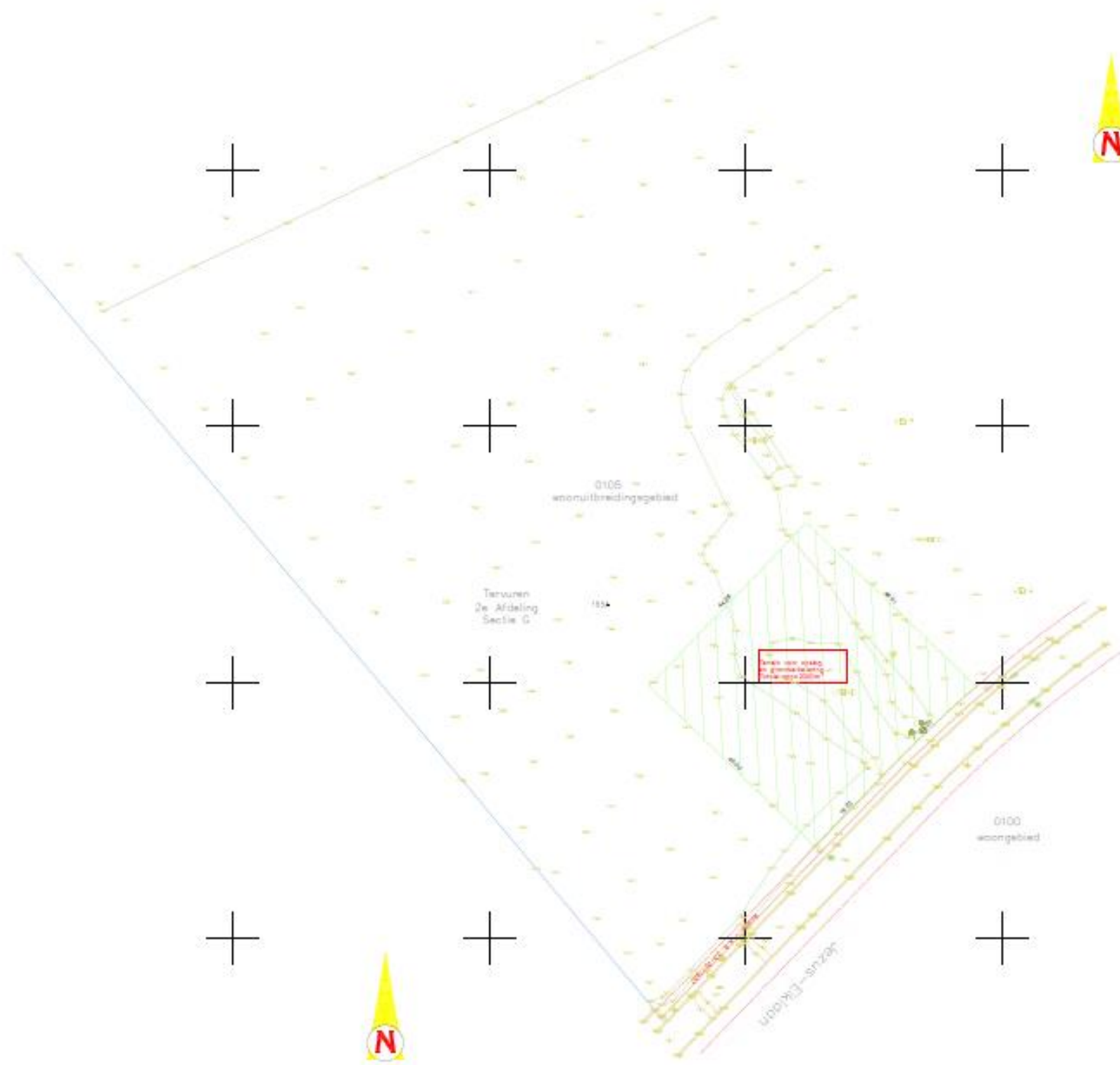
- **Bemaling:**

De grondwatertafel bevindt zich op een diepte van meer dan 6m in de Paardenmarktstraat. Aangezien de Gaystraat en Peercouriniestraat hoger gelegen zijn, zal er geen bemaling noodzakelijk zijn tijdens de werken.

Figuur 8: Ontwerpplan van de rioleringswerken. Het DWA-stelsel is aangeduid in rood, het RWA-stelsel in blauw. (Bron: opdrachtgever 2016)

Figuur 9: Situeringsplan van het terrein voor opslag en grondverbetering. (Bron: Opdrachtgever 2017)

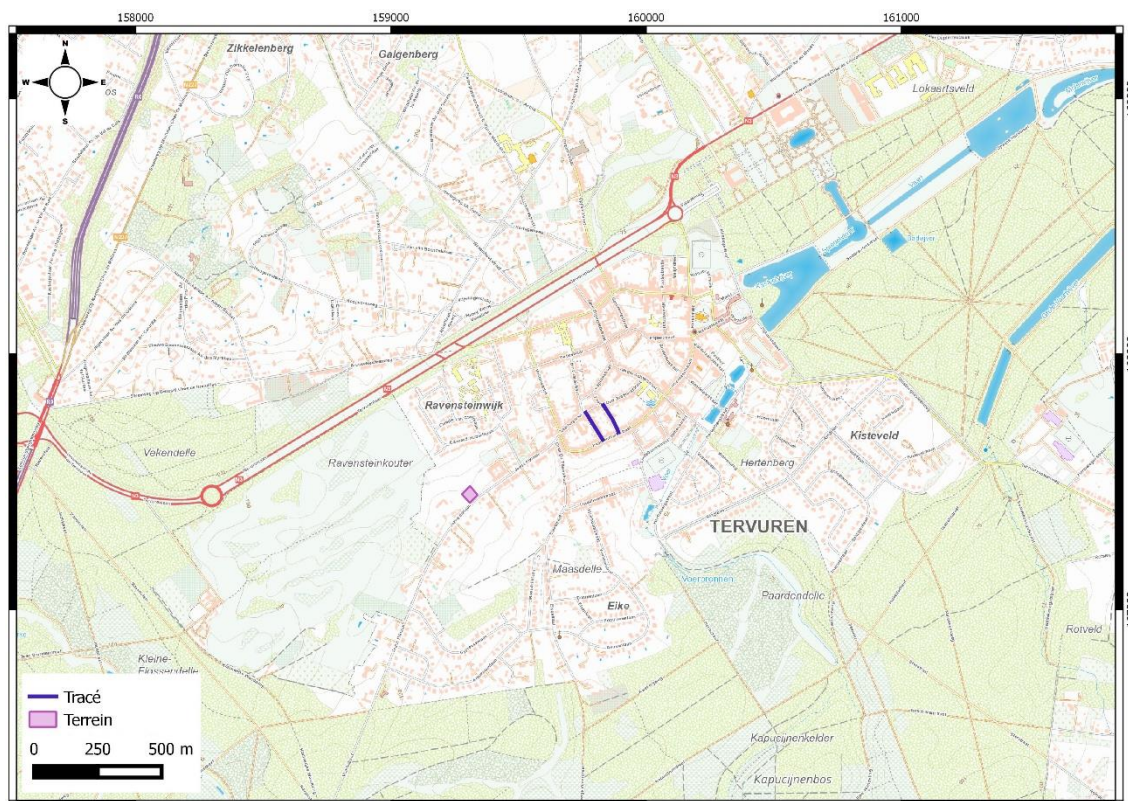
3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCAPPELIJKE ANALYSE

Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 3 met betrekking tot topografie, bodemkunde en landschap	Toelichting
Topografische kaart	Relevant, cf. 3.1.1
Digitaal Hoogtemodel	Relevant, cf. 3.1.2
Hillshade	Relevant, cf. 3.1.2
Bodemkaart	Relevant, cf. 3.2.1
Geomorfologische kaart	Niet relevant wegens aard van het tracé (wegenis)
Quartaairgeologische kaart	Relevant, cf. 3.2.2
Tertiairgeologische kaart	Relevant, cf. 3.2.3
Bodemerosiekaart	Relevant, cf. 3.2.4
Bodemgebruiksaanalyse	Relevant, cf. 3.2.5

Figuur 10: Tabel met geraadpleegde bronnen voor hoofdstuk 3.

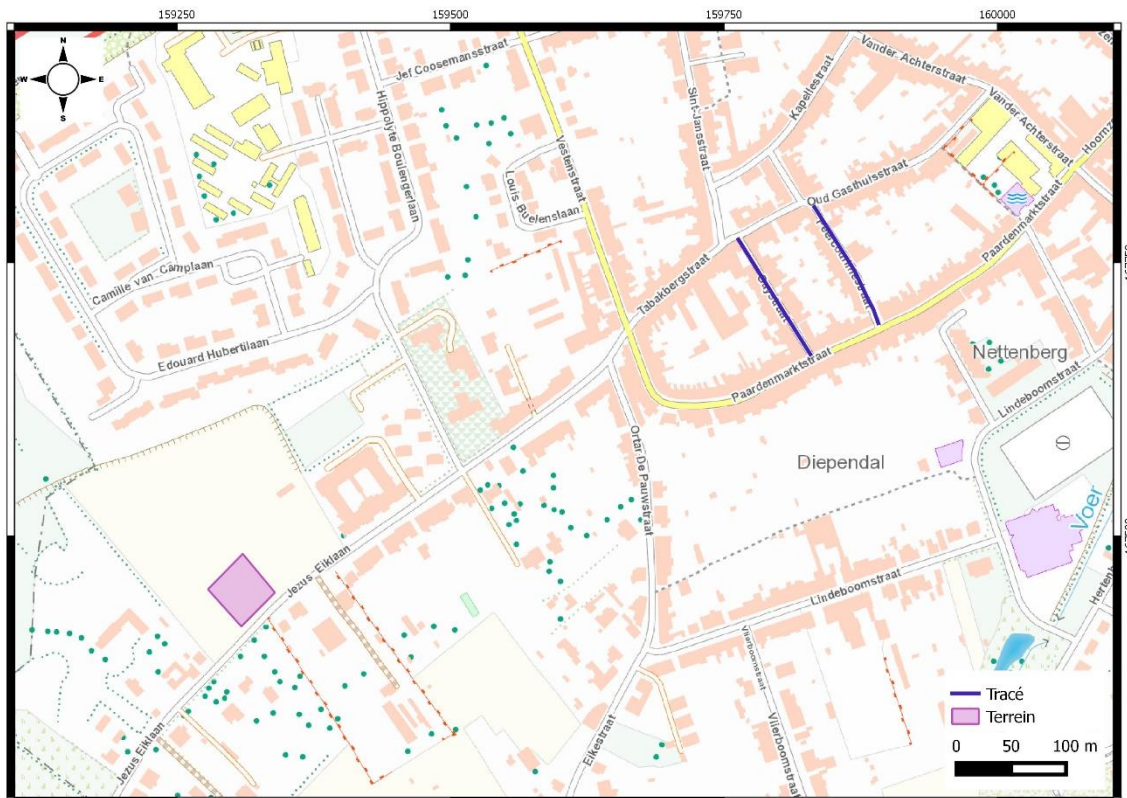
3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

(Toelichting bij figuur 11, zie p. 21)

Figuur 11: Detail van de topografische kaart met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars): overzicht (p. 20) en detail (p. 21). Respectievelijk aangemaakt op schaal 1:15000 en 1:3500. (Bron: NGI 2017)

Het onderzoeksgebied bevindt zich op het grondgebied van de gemeente Tervuren (provincie Vlaams-Brabant) ter hoogte van de Gaystraat, Peercouriniestraat en de Jezus Eiklaan. De tracés in de Gaystraat en Peercouriniestraat situeren zich in een sterk bebouwde zone in het centrum van Tervuren tussen de Tabakbergstraat en Oud Gasthuisstraat in het noorden en de Paardenmarktstraat in het zuiden. Langsheen deze straten komt aaneengesloten bebouwing voor met achterliggende tuinen.

Het onderzoeksgebied bevindt zich nabij verschillende verbindingswegen zoals de Paardenmarktstraat en Vestenstraat. De Tervurenlaan (N3) bevindt zich ten noordwesten van het onderzoeksgebied en ontsluit de regio met een sterk verstedelijkt karakter verder. Ten zuidwesten van het onderzoeksgebied verandert het uitzicht van het landschap echter en komen in plaats van gebouwen vooral land- of tuinbouwgronden, rietland, permanent hooiland en zones met naaldbout voor. Nog meer naar het zuiden gaat dit over in het Kapucijnenbos met zowel loof- als naaldbomen.

Het terrein voor grondverbetering, zo'n 525m ten zuidwesten van de tracés, bevindt zich in de overgangszone tussen het verstedelijkte en landelijke gebied. Momenteel is het grotendeels onbebouwd en in gebruik als land- of tuinbouwgrond.

3.1.2 HOOGTEVERLOOP

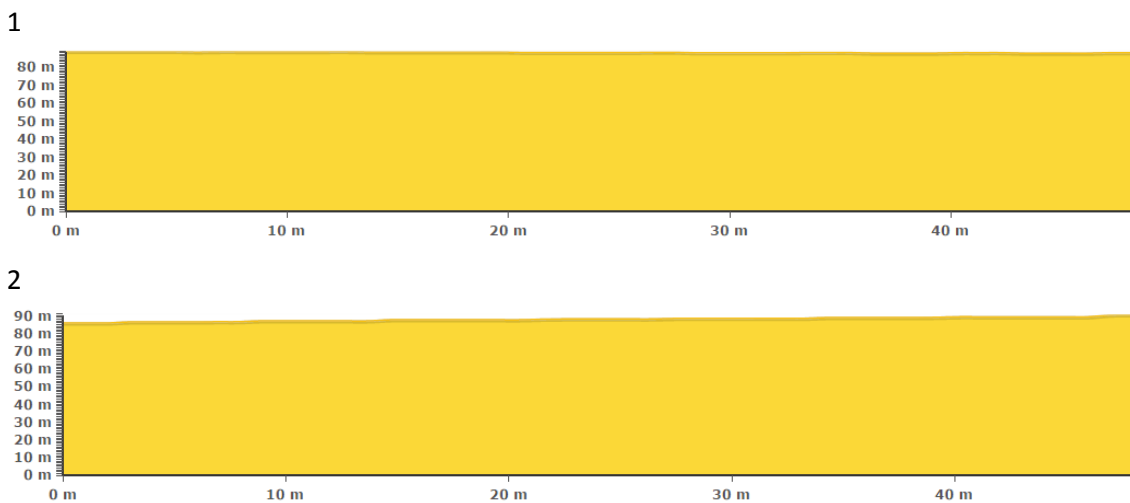
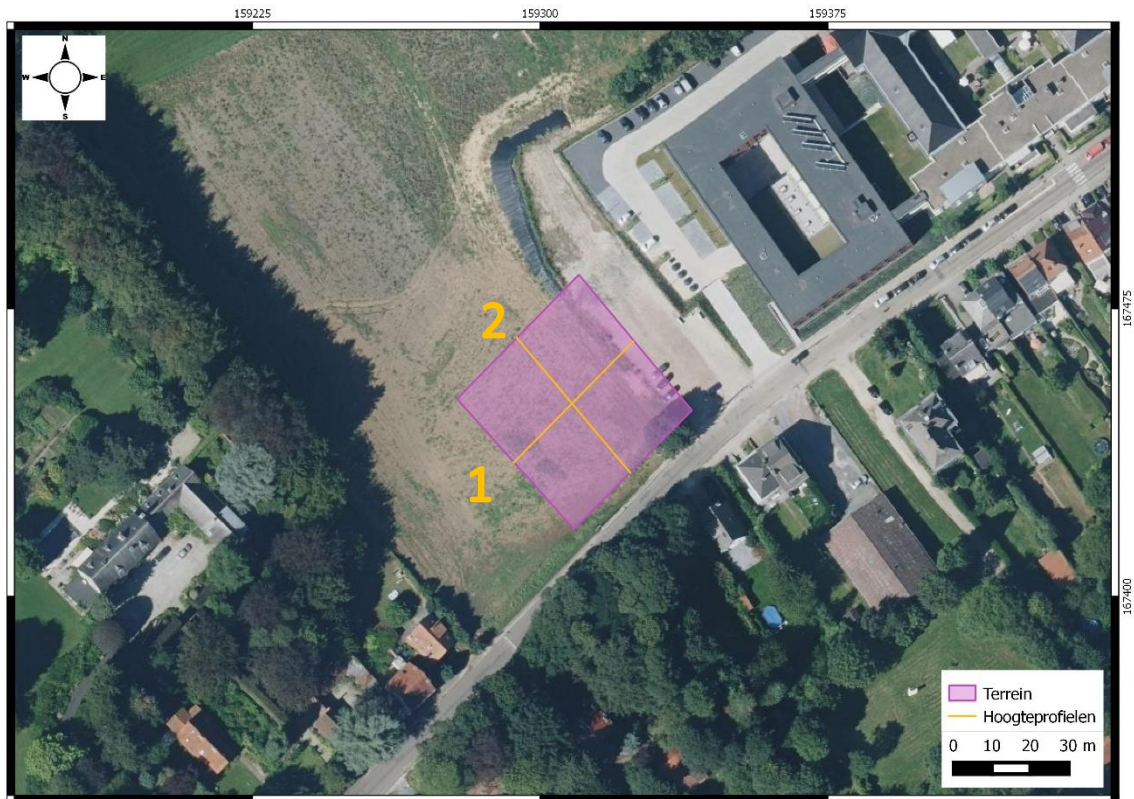
Algemeen helt het tracé af in zuidoostelijke richting, naar de Voer toe. Voor de Gaystraat houdt dit in dat het hoogste punt gelegen is ter hoogte van de kruising met de Tabakbergstraat op 90,0m TAW en dat de straat afhelt tot op een hoogte van 84,9m TAW aan het kruispunt met de Paardenmarktstraat. Voor de Peercouriniestraat bevindt het hoogste punt zich op 88,8m TAW

ter hoogte van het kruispunt met de Oud Gasthuisstraat. Vanaf dit punt helt de straat af in de richting van de kruising met de Paardenmarktstraat waar het laagste punt bereikt wordt op 84,3m TAW. Het maximale hoogteverschil bedraagt dan ook 5,1m voor de Gaystraat en 4,5m voor de Peercouriniestraat.

Figuur 12: Ortholuchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2016) met aanduiding van het tracé (blauw) en de hoogteprofielen (oranje). Hoogteprofiel 1 toont het hoogteverloop van de Gaystraat van noordwest naar zuidoost en hoogteprofiel 2 geeft het hoogteverloop van de Peercouriniestraat in dezelfde richting. Aangemaakt op schaal 1:1000. (Bron: Geopunt 2017)

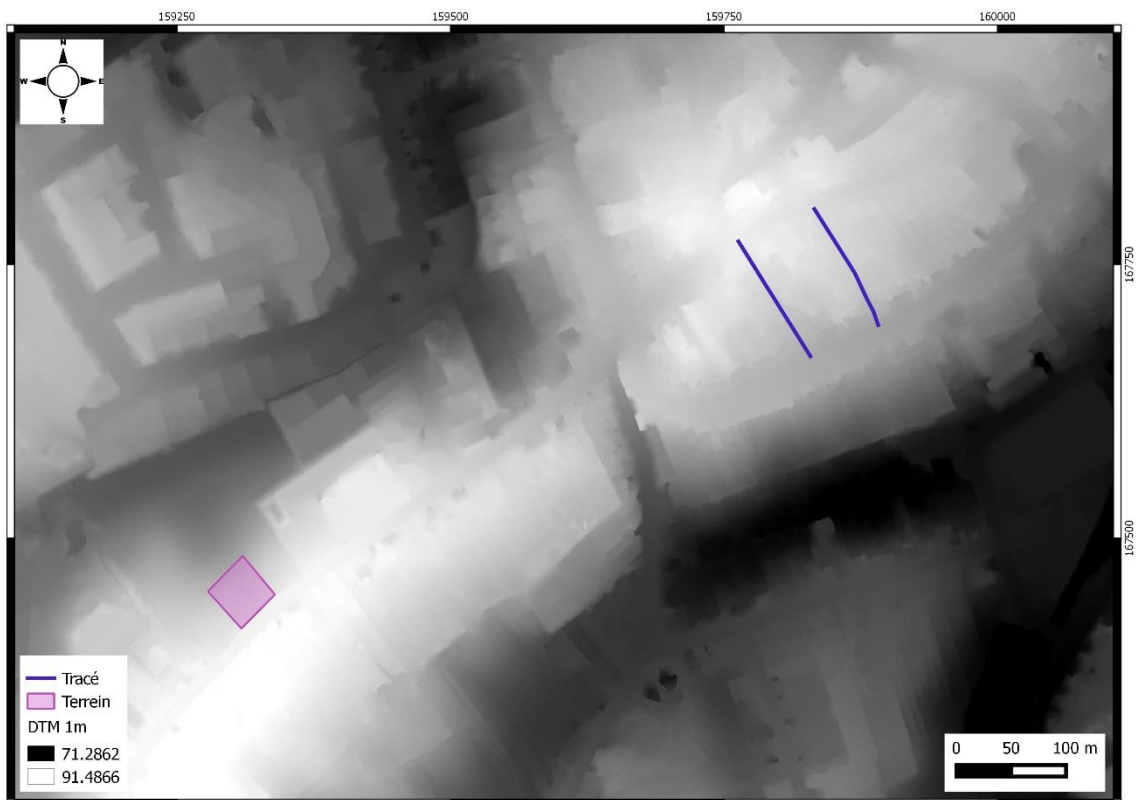
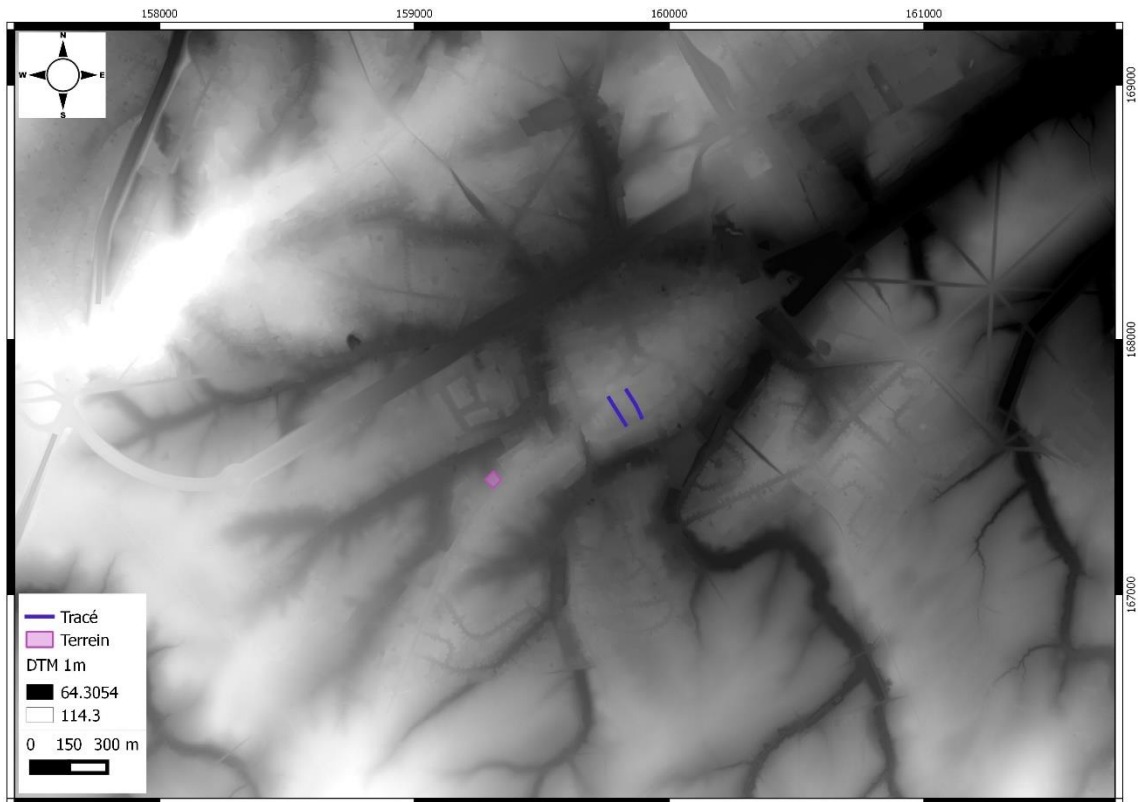

Figuur 13: Ortholuchtfoto (grootschalige winteropnamen, kleur, 2016) met aanduiding van het terrein (paars) en de hoogteprofielen (oranje). Het hoogteverloop in noordoost-zuidwest richting is weergegeven in profiel 1. Profiel 2 toont de situatie van noordwest naar zuidoost. Aangemaakt op schaal 1:1000. (Bron: Geopunt 2017)

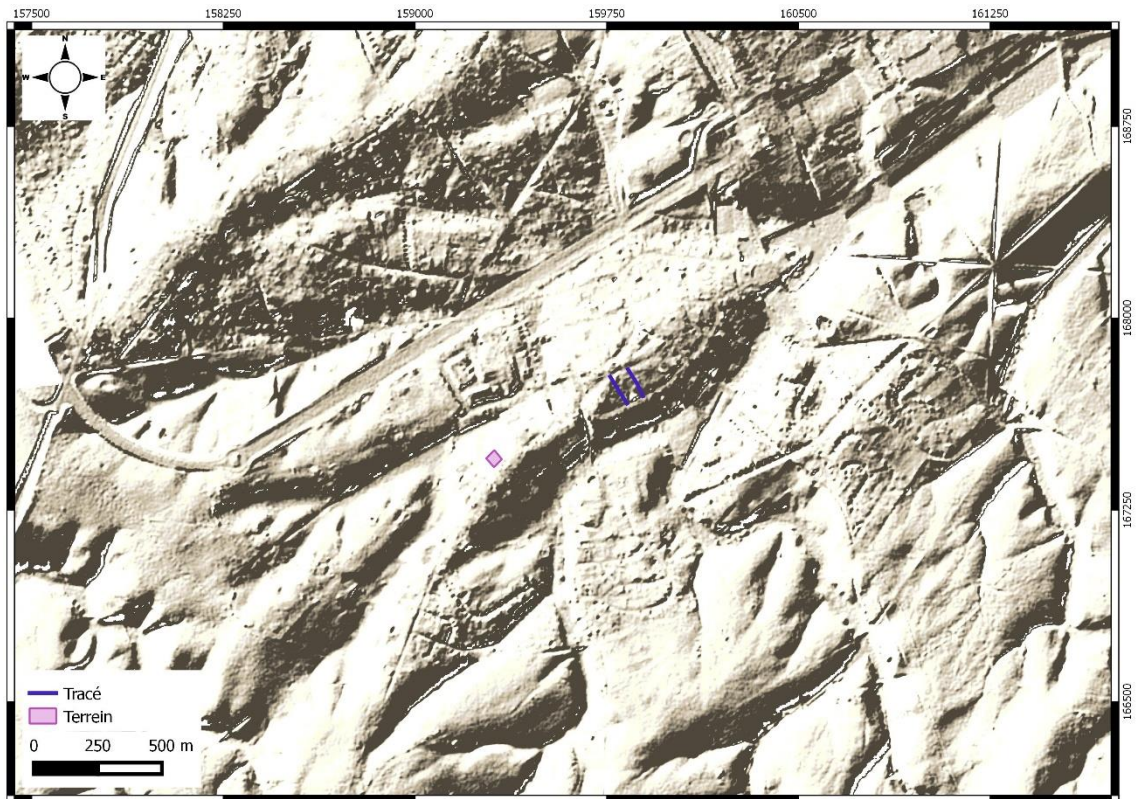
Het terrein voor opslag en grondverbetering is gelegen op een relatief vlak terrein dat licht afhelt in noordelijke richting dat gesitueerd is in een hoger gelegen deel van het landschap. Het zuidwesten van het terrein is gelegen op 88,7m TAW en helt af in noordoostelijke richting waar het terrein gelegen is op 88,0m TAW. Het laagste punt bevindt zich op 85,8m TAW in het noordwesten van het terrein, recht tegenover het hoogste punt van het terrein op 90,5m TAW in het zuidoosten. Het maximale hoogteverschil bedraagt er bijgevolg 4,7m.

Het reliëf is in de vorm van een Digitaal Hoogtemodel-kaart (DTM, 1m) en Hillshade (DTM, 5m) weergegeven. Hieruit blijkt dat het onderzoeksgebied zich in heuvelachtig gebied binnen de leemstreek bevindt. Zowel de tracés als het terrein voor grondverbetering situeren zich op hoger

gelegen gronden op de rand van de alluviale vlakte van de Voer die zich heeft ingesneden in het landschap.

Figuur 14: Overzichtskartaart en detail van het DTM (1m) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Respectievelijk aangemaakt op schaal 1:15000 en 1:3500. (Bron: Geopunt 2017)

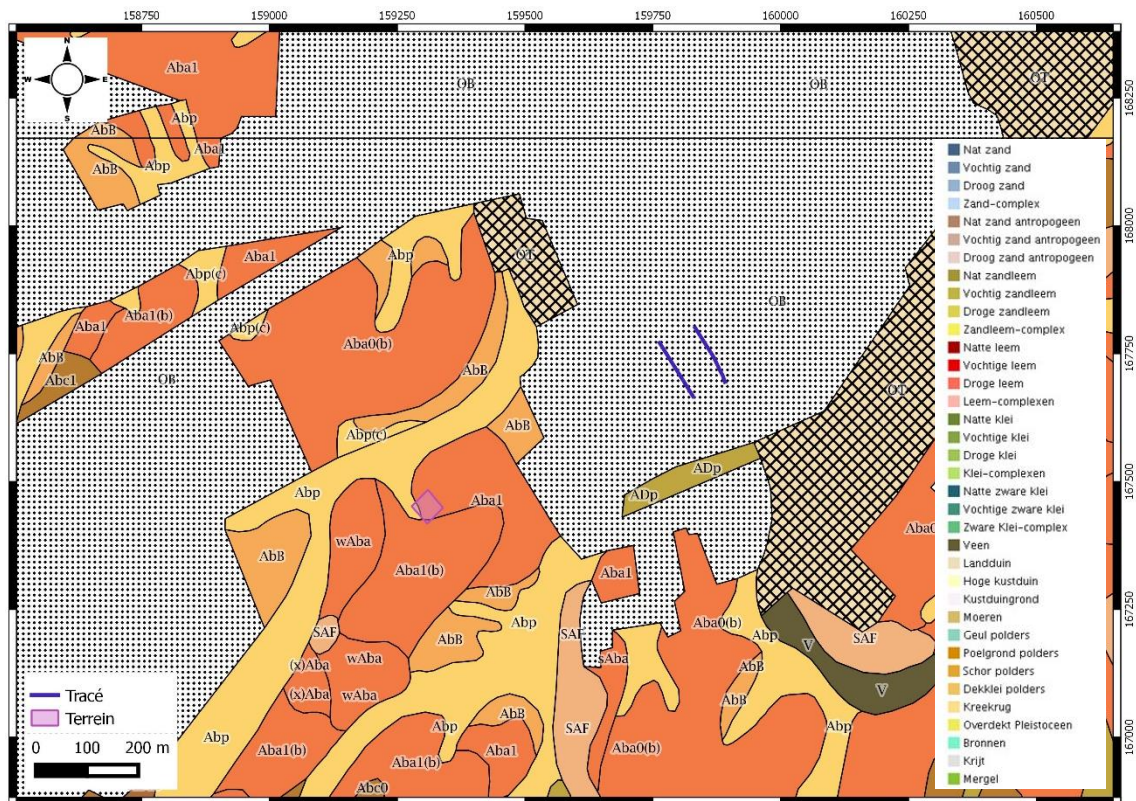

Figuur 15: Hillshade (afgeleid van DTM 5m) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:15000. (Bron: Geopunt 2017)

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

3.2.1 BODEMKAART

Figuur 16: Gedigitaliseerde bodemkaart (1:20.000) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017)

Het onderzoeksgebied bevindt zich in de Vlaamse leemstreek in een sterk versneden landschap. De regio is sterk verstedelijkt maar er komen ook bossen voor. De rest van de terreinen worden gebruikt als landbouwgronden.

De tracés in de Gaystraat en de Peercouriniestraat bevinden zich volledig in bebouwde zone (OB) waardoor het bodemtype niet gekarteerd kon worden. Dit betekent dat het bodemprofiel reeds door menselijke ingrepen gewijzigd of vernietigd is. Bijgevolg is het archeologisch potentieel dan ook laag. Het kan echter gesuggereerd worden dat de natuurlijke bodem onder het tracé aanleunt bij de droge leembodems die in de omgeving voorkomen.

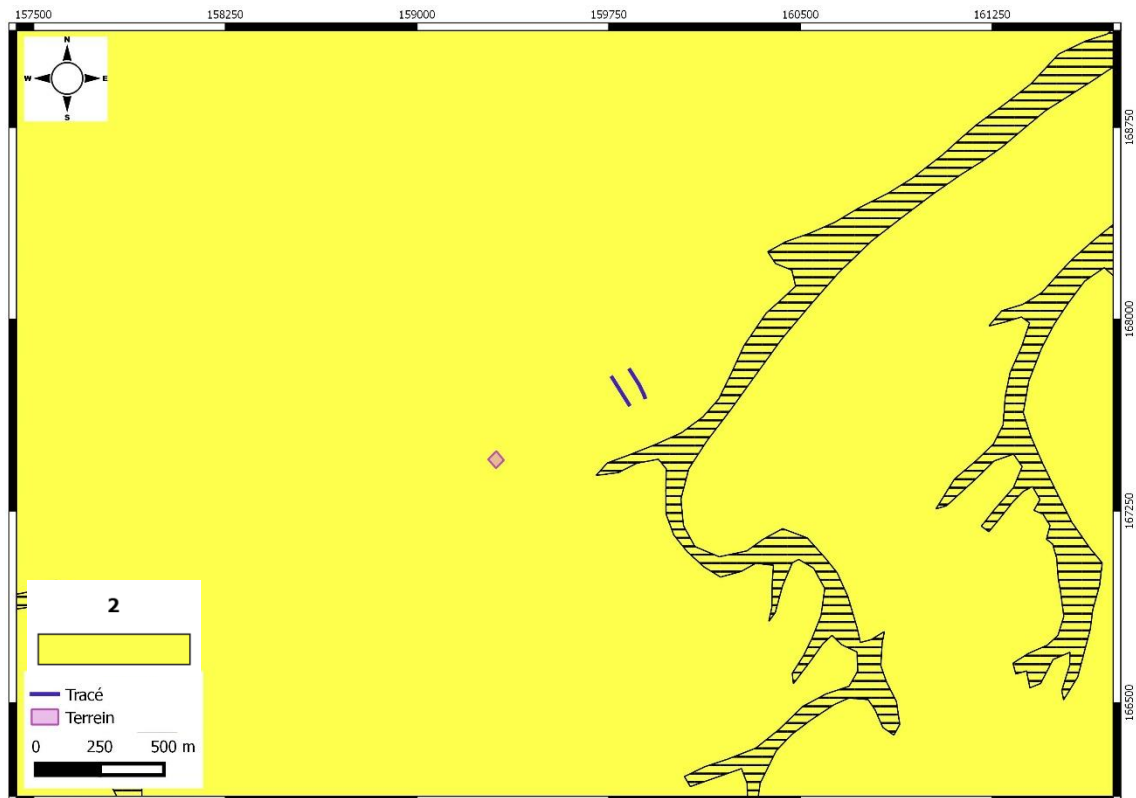
Ter hoogte van het terrein voor opslag en grondverbetering komen bijvoorbeeld **Aba1**, **Aba1(b)** en **Abp**-bodems voor.

Het grootste gedeelte van het terrein is gelegen op een **Aba1**-bodem. Deze droge, niet gleyige leembodem heeft een textuur B horizont en wordt gekenmerkt door een A horizont van minder dan 40cm dik (erosiefase). De bodem ontwikkelde zich in het Pleistocene loessdek en vertoont onder de A horizont een met klei en sesquioxiden aangerijkte textuur B horizont. De bouwvoor heeft een donkerbruine kleur en bestaat uit humushoudend leem. De Bt horizont is bruin, zwaar leem met gemiddeld een kleigehalte van 20% en meestal een goed ontwikkelde polyedrische structuur en kleihuidjes (coatings). Deze bodem kent een goede waterhuishouding en is bijgevolg geschikt voor veeleisende teelten en fruitteelt. Op hellende terreinen dienen echter maatregelen genomen te worden tegen erosie. Dezelfde kenmerken gelden voor de **Aba1(b)**-

bodem die voorkomt op een stukje van het terrein, maar bij deze grond is de B horizont gevlekt en vertoont die grijze strepen of gebleekte vlekken.

Verder komt er ook nog een **Abp**-bodem voor op het terrein voor opslag en grondverbetering. Deze droge leembodem kent geen profielontwikkeling en komt voor in colluviale, droge leemdepressies. De gronden bestaan uit leemmateriaal dat geërodeerd is van hoger liggende plateau-gronden. Omwille van het geringe waterbergingsvermogen is de landbouwwaarde van deze gronden iets lager dan deze van Aba, maar ze zijn wel zeer geschikt voor graangewassen.

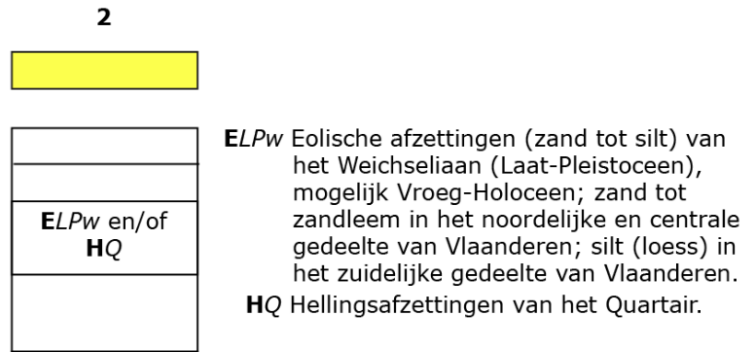
3.2.2 QUARTAIRGEOLOGISCHE KAART

Figuur 17: Gedigitaliseerde Quartairgeologische kaart (1:200.000) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:15000. (Bron: Geopunt 2017)

Volgens de Quartairgeologische kaart wordt het volledige onderzoeksgebied gekenmerkt door profieltype 2. Dit houdt in dat er geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen aanwezig zijn bovenop de Pleistocene sequentie.

De tracés en het terrein voor opslag en grondverbetering bevindt zich net ten oosten van Brussel en ten oosten van de Zenne in Centraal-België. Het reliëf is er sterk versneden. De basis van de Quartaire stratigrafie bestaat ter hoogte van het onderzoeksgebied uit Quartaire hellingsafzettingen die vervolgens werden afgedekt door een eolisch siltpakket. Dit loessdek heeft plaatselijk de reliëfverschillen sterk afgezwakt.

Figuur 18: Quartairgeologische sequentie ter hoogte van onderzoeksgebied: profieltype 2. (Bron: Geopunt 2017)

3.2.3 TERTIAIRGEOLOGISCHE KAART

Figuur 19: Gedigitaliseerde Tertiairgeologische kaart (1:50.000) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017)

De Tertiaire geologie ter hoogte van de tracés bestaat uit de Midden-Eocene afzettingen van de Formatie van Brussel, de oudste formatie van de Zennegroep. Het gaat om een heterogene afzetting van bleek grijs, fijn zand dat kalkhoudend is en soms fossielen bevat en waarbinnen kiezel- en kalkzandsteenbanken voorkomen. Kalkrijke en kalkarme zandpakketten wisselen elkaar af. De Zanden van Brussel komen vooral langs de rechteroever van de Zenne, hoofzakelijk in geulen. Binnen de Formatie van Brussel worden drie leden onderscheiden: het Lid van Chaumont-Gistoux, het Lid van Diegem en het Lid van Neerijse.

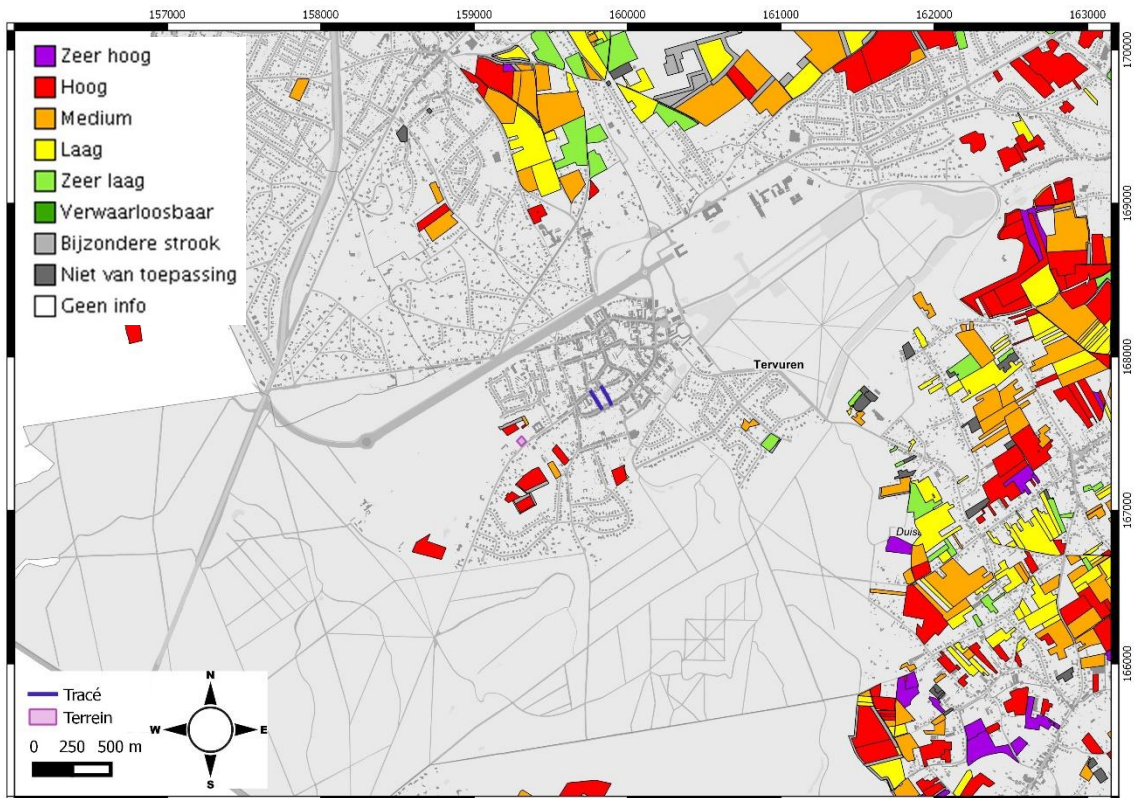
Ter hoogte van het terrein voor opslag en grondverbetering komen Midden-Eocene afzettingen van de Formatie van Lede voor, de jongste formatie van de Zennegroep. Deze bestaan uit lichtgrijs fijn zand dat kalkhoudend is, fossielen van *Nummulites variolarius* bevat en waarin

soms kalksteenbanken voorkomen. Verder is het soms glauconiethoudend en kan basisgrind voorkomen.

De Tertiaire afzettingen bevinden zich ter hoogte van de tracés tussen de 75 en 80m onder het maaiveld. Ter hoogte van het terrein voor opslag en grondverbetering gaat om het een diepte van zo'n 80 à 95m onder het maaiveld. Rekening gehouden met het hoogteverloop van het onderzoeksgebied bevinden deze afzettingen zich op aanzienlijke diepte onder het loopvlak waardoor ze niet zullen worden aangesneden tijdens de geplande werken.

3.2.4 BODEMEROSIEKAART

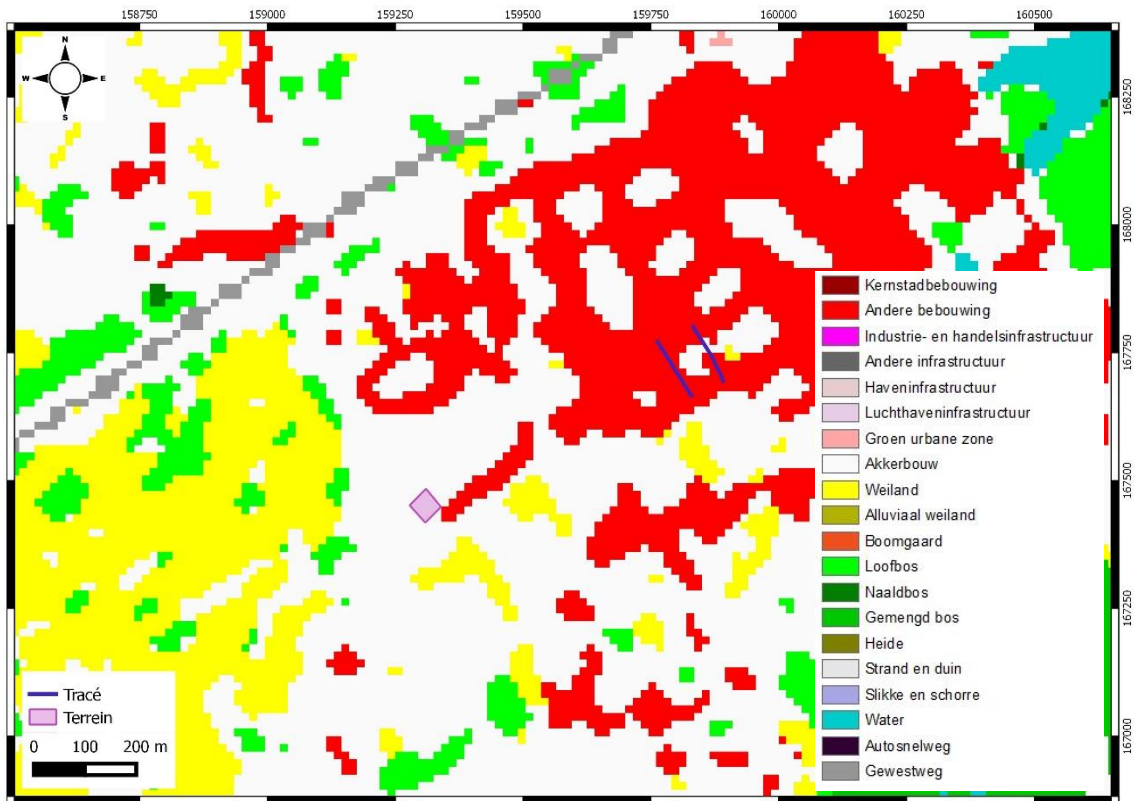

Figuur 20: Bodemerosiekaart op perceelsniveau met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:25000. (Bron: Geopunt 2017)

Ter hoogte van het onderzoeksgebied is er door de aanwezigheid van bebouwing geen informatie beschikbaar over de potentiële bodemerosie. Deze zone valt grotendeels samen met de bebouwde zone zoals die op de topografische en bodemkaart gezien kon worden. Dit geldt ook voor de ruimere omgeving van het onderzoeksgebied waar plaatselijk echter wel informatie beschikbaar is over de erosiegevoeligheid. Het gaat dan om onbebouwde percelen die in gebruik zijn als landbouwgrond en waar de kans op erosie groot is. Dit geldt ook voor de gronden op geruime afstand ten noorden en oosten van het onderzoeksgebied waar de erosiegevoeligheid overwegend medium tot plaatselijk zeer hoog is. Lokaal komen ook zones voor met een lage kans op erosie.

In het algemeen kan een hogere erosiegevoeligheid gekoppeld worden aan een steilere helling van het terrein. De terreinsituatie doet dan ook vermoeden dat de kans op erosie groot is voor het terrein voor opslag en grondverbetering.

3.2.5 BODEMGEBRUIKSKAART

Figuur 21: Bodemgebruiksk kaart 2001 met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017)

Volgens de bodemgebruiksk kaart liggen de tracés in de Gaystraat en Peercouriniestraat nagenoeg volledig in een zone met bebouwing (rood). Het terrein is er bedekt door verschillende structuren zoals gebouwen, wegen en artificiële oppervlakken die in beperkte mate afgewisseld zijn akkerland. Tussen de 30 en 80% van het gebied is verhard. Dit type bodemgebruik is typisch voor woongebied.

Rondom de bebouwde zone, die samenvalt met de kern van Tervuren, komen vooral akkerland (wit) en weiland (geel) voor. Ze worden afgewisseld met beboste delen bestaande uit loofbomen (lichtgroen). De gewestweg (donkergrijs) ten noordwesten van het onderzoeksgebied is ook duidelijk zichtbaar op de kaart, evenals het wateroppervlak (blauw) ten noordoosten van het onderzoeksgebied.

4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 4 met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Inventaris archeologische zone	Niet aanwezig (<1km)
Inventaris historische stadskern	Niet aanwezig (<1km)
Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	Niet gelegen in maar wel nabij GGA
Beschermde stads- en dorpsgezichten	Niet gelegen in maar wel nabij
Landschapsatlas	Niet gelegen in maar wel nabij
Inventaris bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.2.1
Centraal Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.2.2
Wereldoorlog relictten	Niet aanwezig (<1km)
Belgisch (verdwenen) molenbestand	Niet aanwezig (<1km)
Cartografische bronnen	
Fricxkaart (ca. 1712)	Relevant, cf. 4.3.1
Ferrariskaart (ca. 1771-1778)	Relevant, cf. 4.3.2
Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)	Relevant, cf. 4.3.3
Vandermaelenkaart (1846- 1854)	Relevant, cf. 4.3.4
Popkaart (1842-1879)	Relevant, cf. 4.3.5
Topografische kaart België 1939	Relevant, cf. 4.3.6
Ortholuchtfoto's	
Kleinschalige zomeropnamen, zwart-wit, 1971	Relevant, cf. 4.4
Kleinschalige zomeropnamen, kleur, 1979-1990	Relevant, cf. 4.4
Grootschalige winteropnamen, kleur, 2013-2015	Relevant, cf. 4.4
Projectspecifieke bronnen	
Koninklijke Heemkundige Kring Sint Hubertus Tervuren	http://www.heemkundetervuren.be/index.html

Figuur 22: Tabel met geraadpleegde bronnen voor hoofdstuk 4.

4.1 HISTORISCH KADER

De gemeente Tervuren (ID: 120256; 120576) is gelegen in de Vlaamse Rand rond Brussel en bestaand sinds de fusie van 1977 uit de gemeentes Tervuren, Vossem en Duisburg en het gehucht Moorsel. Ze heeft een algemeen residentieel en groen imago.

De vroegste sporen of resten van menselijke aanwezigheid werden aangetroffen op de hoger gelegen delen in het landschap bij de samenvloeiing van de inmiddels dichtgeslibde Maalbeek en de Voer. De vondsten gaan terug tot het neolithicum maar ook elementen uit de Romeinse periode werden er aangetroffen.

De oudste vermelding van Tervuren als “Fura”, afgeleid van de rivier de Voer, dateert uit ca. 743-750 en komt voor in een werk over het leven van de Luikse bisschop Sint-Hubertus. De aan Sint-Jan de Doper toegewijde kerk van Tervuren bevond zich in de vroege middeleeuwen op de Kapelle en dateert waarschijnlijk uit de eerste helft van de 8ste eeuw.

Kort voor 1213 vestigde Hendrik I, hertog van Brabant, zich in Tervuren in een waarschijnlijk reeds bestaande burcht op de samenvloeiing van de Maelbeek en de Voer. Vlakbij richtte hij ook een nieuwe kerk op die toegewijd was aan Sint-Jan Evangelist. Tervuren groeide uit tot een geliefde hertogelijke verblijfplaats en de nabijgelegen kleine woonkern groeide uit tot centrum nadat het in 1220 de vrijheidskeure kreeg. De gemeente maakte een bloeiperiode door in de 14de eeuw en dit ging gepaard met een verschuiving van het centrum van de omgeving van de Kapelle naar de omgeving van het kasteel waar het centrum omgeven was door natuurlijke waterlopen en voorzien was van vier toegangspoorten. Het beheer van de hertogelijke goederen was in handen van de burggraven van Tervuren.

In de 16de eeuw werd het kasteel verfraaid en werd de Sint-Hubertuskapel gebouwd. In de 17de eeuw werd er een kapucijnenklooster opgericht in het Zoniënwoud. In de loop van de eerste helft van de 18de eeuw werd het kasteel opnieuw verbouwd maar aan het einde van de 18de eeuw werd het gesloopt, net zoals Château Charles. Verder werd in deze periode de oorspronkelijke aanleg van de Warande in dambordpatroon gewijzigd naar een stervormige aanleg.

Het was vooral in de 19de eeuw, na de Belgische Onafhankelijkheid, dat Tervuren een grondige transformatie onderging. Naar aanleiding van de Wereldtentoonstelling in 1897 werd de Tervurenlaan aangelegd en werden er in de Warande Congolese dorpen gereconstrueerd. Het Koloniënpaleis werd gebouwd op de rest van het in 1879 afgebrande paviljoen op het Lokkaertveld, dat oorspronkelijk gebouwd werd in opdracht van Prins Willem-Frederik van Oranje. In het begin van de 20ste eeuw werd een Geografisch Arboretum aangelegd in het Zoniënwoud. Het oorspronkelijke landelijke karakter van Tervuren wijzigde onder invloed van de bouw van verschillende residentiële villa's en cottages in de 19de eeuw. De bouwactiviteiten zetten zich ook verder in de 20ste eeuw met een toename van o.a. woonwijken en winkels zowel in als buiten het centrum.

Vandaag wordt het zuidwestelijke gedeelte van de gemeente volledig ingenomen door het Zoniënwoud. Dit beukenbos ontstond in zijn huidige vorm in de 18de eeuw in het kader van een grootschalige herbebossing die voortkwam uit economische motieven. De kern van Tervuren heeft daarentegen een sterk verstedelijkt karakter en wordt gedomineerd door de uitgestrekte Warande, het park van Tervuren, in het noordoosten. De deelgemeentes behielden echter hun landelijk karakter.

4.2 INVENTARISSEN ONROEREND ERFGOED

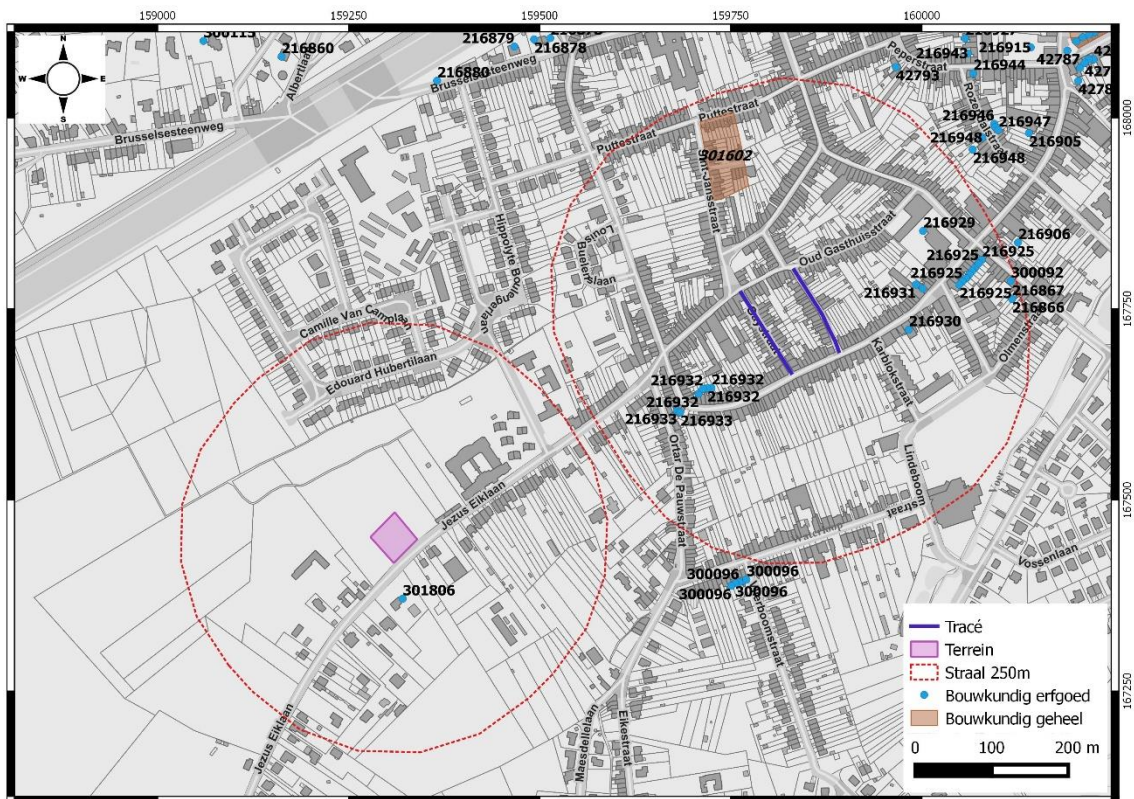

Figuur 23: Overzichtkaart met erfgoedwaarden opgenomen in de Inventarissen Onroerend Erfgoed en aanduiding van het tracé (blauw) en terrein voor grondverbetering (paars). Aangemaakt op schaal 1:5000. (Bron: Geoportaal 2017)

De overzichtkaart van het Geoportaal Onroerend Erfgoed maakt voor het gebied onmiddellijk grenzend aan het onderzoeksgebied geen melding van aanwezige erfgoedwaarden. In de ruimere omgeving van de tracés en het terrein voor opslag en grondverbetering zijn echter wel beschermde cultuurhistorische landschappen, beschermde monumenten, een beschermd stads- of dorpsgezicht en verschillende vastgestelde erfgoedwaarden zoals bouwkundig erfgoed en landschapsrelicten aanwezig. Ten noordoosten van de tracés bevindt zich ook een gebied waar geen archeologie meer te verwachten valt volgens ministerieel besluit van 30 november 2016 (ID: 5994).

Omdat de onmiddellijke relevantie van de erfgoedwaarden voor het huidige onderzoek echter afneemt wanneer de afstand tot het onderzoeksgebied stijgt, zal in wat volgt enkel ingegaan worden op de erfgoedwaarden die zich binnen een straal van maximaal 250m rondom het onderzoeksgebied (bestaande uit de tracés enerzijds en het terrein voor op slag en grondverbetering anderzijds) bevinden.

4.2.1 INVENTARIS BOUWKUNDIG ERFGOED

Figuur 24: Overzichtskaart met bouwkundig erfgoed (lichtblauw) en de bouwkundige geheelen (bruin) in de omgeving van het tracé (blauw) en het terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:5000. (Bron: Geoportaal 2017)

Wat het bouwkundig erfgoed betreft, ligt de meerderheid van de gekende locaties binnen het centrum van Tervuren. Rondom de tracés in de Gaystraat en Peercouriniestraat zijn verschillende erfgoedwaarden aanwezig, maar in de omgeving van het terrein voor opslag en grondverbetering zijn bouwkundige erfgoedwaarden schaars. In geval van het ontbreken van afbeeldingen in de Inventaris Bouwkundig Erfgoed werden geen andere foto's voorzien omdat ze niet voldeden aan de eisen van de Code van Goede Praktijk.

ID	Locatie	Omschrijving	Datering
216932	Paardenmarktstraat 117-123	Groepsbebouwing: groep van vier rijhuizen die gebouwd werden in 1928 naar ontwerp van A. Danneel. Het gaat om vier stadwoningen (doorsnee-enkelhuizen) in repeterend schema, elk van twee traveeën en twee bouwlagen onder mansardedak. De bakstenen lijstgevels werden gedecoreerd met blauwe hardstenen elementen en decoratief uitgewerkt metselwerk.	Interbellum
216933	Paardenmarktstraat 138, 138a	Dorpswoningen: twee bewaarde enkelhuizen in spiegelbeeldschema van elk twee traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak. De dorpswoningen zijn voorzien van met schijnvoegen gecementeerde lijstgevel en hebben geprofileerde vensteromlijstingen met	Vóór WO I

		sluitsteen op de verdieping. Verder is ook de decoratie op de borstwering typerend.	
216930	Paardenmarktstraat 40	Boerenhuis: één van de weinige, bewaarde boerenwoningen in het centrum van Tervuren. Het eenvoudige breedhuis van vier traveeën en anderhalve bouwlaag onder pannen zadeldak dateert uit het laatste kwart van de 19 ^{de} eeuw. De met schijnvoegen gecementeerde en beschilderde lijstgevel rust op een grijs geschilderde plint. De muuropeningen zijn rechthoekig	Vierde kwart 19 ^{de} eeuw
216931	Paardenmarktstraat 9, 9a	Dorpswoning: oorspronkelijk had de woning een bijhorende schuur die echter in 1938 werd afgesplitst en verbouwd tot woning. De gevel van de woning is representatief voor het uitzicht van dorpswoningen met gecementeerde lijstgevel en heeft een rijke uitwerking van de venster- en deuromlijstingen. Het breedhuis van drie traveeën en twee bouwlagen onder pannen zadeldak is momenteel in de lintbebouwing opgenomen.	Vóór WO I
216925	Paardenmarktstraat	Huizenblok. Opgelet! Dit identificatienummer werd niet teruggevonden in de Inventaris Onroerend Ergoed. Bijgevolg wordt er niet verder op ingegaan.	/
216929	Paardenmarktstraat 1	Gemeentelijke basisschool Tervuren Centrum: ensemble van gebouwen bestaande uit een oorspronkelijk gasthuisgedeelte (18 ^{de} -eeuws) en latere schoolgebouwen (19 ^{de} - en 20 ^{ste} -eeuws). De kern bestaat uit een midden 18 ^{de} -eeuws hoekpand. Verder zijn er een haakse vleugel die dateert van ca. 1840 en een klassenvleugel uit ca. 1903 die werd uitgebreid in 1918.	Tweede en derde kwart 18 ^{de} eeuw; tweede kwart 19 ^{de} eeuw; vóór WO I
216866	Bergstraat 15	Rijwoning uit het interbellum (burgerhuis). Het onderkelderd rijhuis bestaat uit twee traveeën en twee bouwlagen onder een geknikt zadeldak.	Interbellum
216867	Broekstraat 22	Hotel Britannique: opgelet! Dit pand is op de kaart van het Geoportaal aangegeven in de nabijheid van het onderzoeksgebied maar bevindt zich echter ter hoogte van de noordelijk gelegen Broekstraat. Hier wordt dan ook niet verder op ingegaan in deze studie.	Vóór WO I
300092	Bergstraat 11	Dokterswoning: ruime dokterwoning gebouwd met neotraditionele reminiscenties, opgenomen in de lintbebouwing. De bakstenen	Interbellum

		constructie heeft een onregelmatige travee-indeling en telt twee bouwlagen onder leien zadeldak en een souterrain (met garage) dat de straathelling volgt.	
301806	Jezus Eiklaan 88	Cottagevilla: villa in cottigestijl gelegen in ruime tuin met oud bomenbestand. Het gebouw, gekenmerkt door volumewerking met verspringende bouwhoogtes, is volledig wit geschilderd en heeft groen geschilderde pseudovakwerk. Het heeft rechthoekige muuropeningen en bestaat uit één tot twee bouwlagen onder gecombineerde pannen bedaking.	Vóór WO I
301602	Puttestraat 34-50; Sint-Jansstraat 2-42	Sociale huisvesting (bouwkundig geheel): het geheel bestaat uit een reeks van 9 woningen in de Puttestraat en aansluitend 2 eenheden, één van 6 en één van 7 woningen, in de Sint-Jansstraat. De woningen bestaan uit 3 types (A, B en C).	Interbellum

Figuur 25: Overzichtstabel bouwkundig erfgoed.

Het bouwkundig erfgoed in de omgeving van het onderzoeksgebied bestaat voornamelijk uit 20ste-eeuwse gebouwen die de bewoningsuitbreiding in Tervuren in deze periode illustreren. Ze weerspiegelen woningen van verschillende klassen van de bevolking. Daarnaast zijn er ook oudere gebouwen bewaard in Tervuren zoals bijvoorbeeld de bassisschool waarvan de kern teruggaat tot de 18de eeuw.

Figuur 26: Dorpswoningen met ID: 216933 (links) en dorpswoning met ID 216931 (rechts). (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)

Figuur 27: Groepsbebouwing met ID 216932 (boven), boerenhuis met ID 216930 (midden) en cottagevilla met ID 301806. (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)

Figuur 28: Sociale huisvesting met ID 301602 (boven), Gemeentelijke basisschool Tervuren Centrum met ID 216929 (midden) en dokterswoning met ID 300092 (onder). (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)

Figuur 29: Rijwoning uit het interbellum met ID 216866). (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2017)

4.2.2 CENTRAAL ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

Figuur 30: Overzichtskaart met aanduiding van CAI-locaties (groen) binnen een straal van 1km (rood) rondom het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:12500. (Bron: CAI 2017)

CAI	Locatie (en afstand tot tracé)	Omschrijving	Datering
3235	Kapellestraat zn ca. 13m	<p>Kapelleplaats: Eerste Sint-Jan De Doperkerk.</p> <p>Patronaat aan abdij van 't Park, eerste kerk van Tervuren die nu verdwenen is uit de volle middeleeuwen.</p> <p>Meerdere vlakgraven uit de volle middeleeuwen.</p> <p>Kapelleplein en -veld: vroege middeleeuwen, Merovingische bewoning en religie. De eerste kerk (Sint-Jan-op-den-Berg, toen midden in het Zoniënwoud) was gelegen dichtbij de Hoeilaartse Poort aan de voeten van de oude vestingen en de vallei van Ravenstein. De plaats van de voormalige kerk wordt nu nog "Op de Kapelle" genoemd en de aanpalende straten verwijzen naar de vroegere situatie: "Kapellestraat" en "Sint-Jansstraat". Het kerkhof en de pastorie op het "Paepenblock" werd tijdens de Franse Revolutie verbeurd verklaard en vernietigd.</p>	Volle middeleeuwen
1862	Pastoor Vandersandestraat 34 ca. 460m	<p>Pastorie: resten van de funderingen, een binnenkoer en geplaveid pas van de voormalige pastorie. Verder werden ook resten van de oude tiendenschuur aangetroffen. (late middeleeuwen)</p> <p>Er werden ook resten aangetroffen, zijnde funderingen, van een structuur die de pastorie voorafgaat. (late middeleeuwen)</p> <p>Verder waren er resten aanwezig van een kalkstenen weg van meer dan 1m breed uit de late middeleeuwen en werd een 19de-eeuws wegtracé tussen de schuur en de Duisburgsesteenweg aangetroffen.</p> <p>Daarnaast was er ook een concentratie van residueel bouw materiaal uit de vroege middeleeuwen aanwezig.</p>	Vroege middeleeuwen; late middeleeuwen; 19 ^{de} eeuw
5192	Kerkstraat 6B ca. 467m	Parochiekerk Sint-Jan: laat-middeleeuwse kerk en meerdere vlakgraven uit dezelfde periode.	Late middeleeuwen
211852	Pootestraatje / Brusselsesteenweg ca. 500m	Tijdens vooronderzoek in 2016 werden enkele gefaseerd aangelegde kelders aangetroffen waarvan de kern bestaat uit gekapte natuursteen. Een deel van de kelders gaat wellicht terug op een oudere, mogelijks post middeleeuwse kern. Verder werden enkele kuilen aangetroffen. (nieuwe tijd)	Late middeleeuwen; Nieuwe Tijd

		Enkele laat-middeleeuwse kuilen bevatten grijs aardewerk. Er konden echter geen structuren herkend worden. Mogelijk houden de sporen verband met de 14 ^{de} -eeuwse bewoning die aan de oorsprong van het 18 ^{de} -eeuwse Hof van Melijn zou liggen.	
3239	Rijkunstdreef zn ca. 705m	<p>Kasteel van de Hertogen van Brabant, gelegen op een landtong ten westen van de samenvloeiing van de Maalbeek en de Voer. De versterking was langs drie zijden omringd door water terwijl de dorpszijde werd afgesloten door een gracht. Momenteel is de site een ruïne.</p> <p>De burcht bestond uit een donjon uit witte zandsteen (13de eeuw) die tegen het woonhuis werd aangebouwd. Mogelijk telde deze 5 verdiepingen, maar enkel de kelder bleef bewaard. Er kunnen twee bouwfases herkend worden. Aan het begin van de 14de eeuw werd de gotische zaal gebouwd. De weermuur die de site omsloot was ongeveer drie meter dik en was verstevigd door zware steunberen. Verder waren er afwateringskokers voorzien.</p> <p>Andere bewoningssporen bestonden uit Lediaanse zandsteen. Meer bepaald werden smalle muren met ondiepe fundering aangetroffen die deel uitmaakten van een groot rechthoekig gebouw dat een gelijkvloerse keldertoegang had. Het gebouw had een woonfunctie (zogenaamde "hall"). In de 14de eeuw werd dit gebouw afgebroken om plaats te maken voor de gotische zaal. In de werklaag van dit gebouw werden Andenne)aardewerk en een zilveren munt van Hendrik I (1190-1235) aangetroffen.</p> <p>Binnen deze zone werd een concentratie lithisch materiaal met o.a. klingens, afslagen, kernen, een pijlpunt en andere silexfragmenten aangetroffen die gedateerd kunnen worden in het neolithicum.</p> <p>Een losse vondst van een denier van Hendrik I van Brabant (1190-1235) werd hier eveneens gevonden.</p>	Laat-neolithicum; volle middeleeuwen; late middeleeuwen
3236	Warande zn ca. 710m	Sint-Hubertuskapel: volgens de legende werd de kapel opgericht op de plaats waar Hubertus overleed en waar zijn ingewanden begraven werden in een loden kistje.	17 ^{de} eeuw
5190	"Kistenveld", op de grens met Duisburg;	Kisteveld / Champ des Cercueils: losse aardewerkvondst. Mogelijk een kamp door de	Romeinse Tijd

	ongeveer op het huidige kerkhof ca. 840m	aanwezigheid van Romeins aardewerk of een urne (grafcontext).	
5188	Ravenstein 3 ca. 970m	Hof van Ravestein, nu de Royal Golf Club. Het domein omvatte het in 1571 verwoeste jachthuis van de hertogen van Brabant dat wederopgebouwd werd kort na 1757.	Late middeleeuwen

Figuur 31: Overzichtstabel CAI.

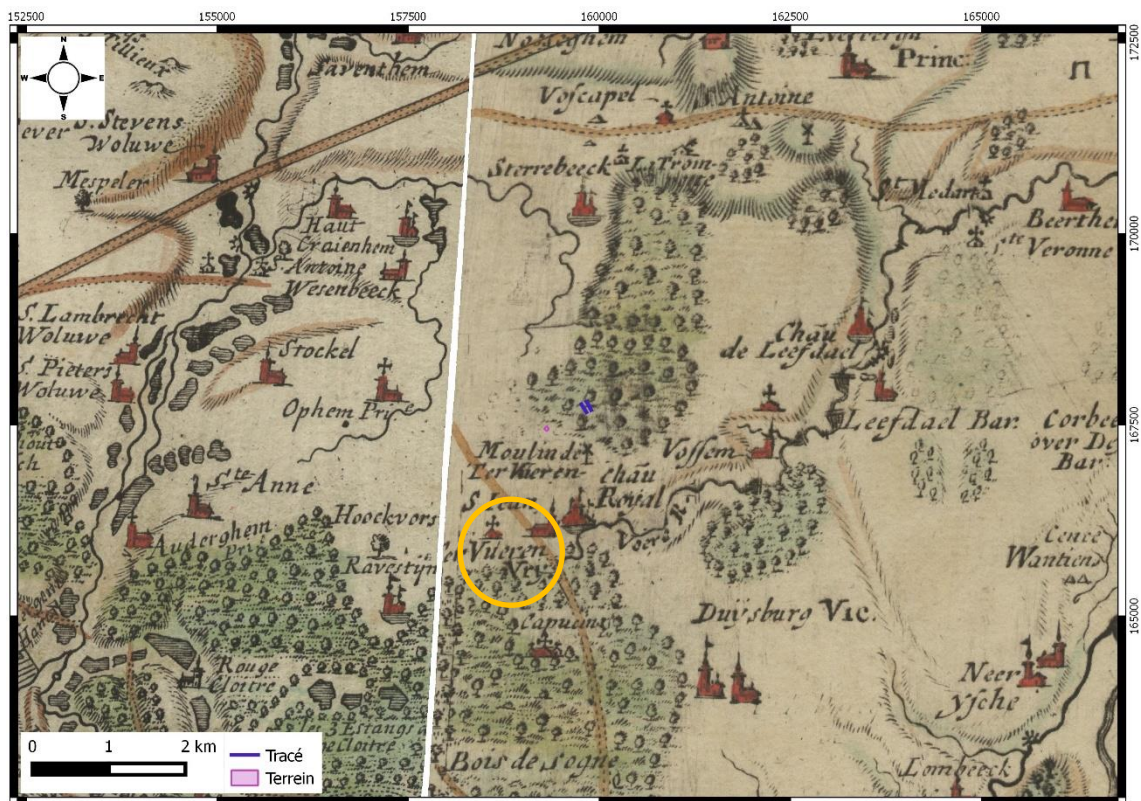
In de directe en ruime omgeving van het onderzoeksgebied zijn verschillende meldingen van archeologisch erfgoed bekend. Ze dateren nagenoeg allemaal uit de late middeleeuwen en zijn gerelateerd aan bewoning en/of verdedigingsstructuren. Zo bevond er zich bijvoorbeeld direct ten noorden van de tracés de oudste kerk van Tervuren. Er werden echter ook sporen van vroegere menselijke aanwezigheid aangetroffen. De oudste overblijfselen dateren uit het neolithicum en werden aangetroffen nabij de Rijkunstdreef.

De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied doet vermoeden dat er zich ter hoogte van het tracé en terrein voor grondverbetering mogelijk resten en/of sporen kunnen bevinden vanaf de prehistorie. De ontwikkelingsgeschiedenis van de Gaystraat en Peercouriniestraat, waarbij nutsleidingen en riolering werden voorzien onder de verhardingen, heeft er echter voor gezorgd dat eventueel aanwezige, archeologisch interessante lagen zijn verstoord. De kans dat er nog archeologisch erfgoed aanwezig is, is zeer klein tot onbestaand. Dit is ook het geval voor het terrein voor grondverbetering dat reeds vergraven werd.

4.3 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

4.3.1 FRICXKAART (CA. 1712)

Figuur 32: Fricxkaart met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). De eigenlijke ligging kan hier licht van afwijken. Aangemaakt op schaal 1:50000. (Bron: Geopunt 2017)

De Fricxkaart uit ca. 1712 is te algemeen om relevante informatie aan te reiken omtrent eventueel historisch bouwkundig erfgoed ter hoogte van het onderzoeksgebied, maar geeft wel een beeld van de algemene landschappelijke situatie van Tervuren. De gemeente is gelegen tussen verschillende bossen in een heuvelachtige regio. De kaart is echter niet helemaal nauwkeurig en dit hangt samen met de aard van de bron, zijnde een historische kaart. Bijgevolg is ze ook niet volledig juist gegeorefereerd waardoor het eigenlijke onderzoeksgebied (oranje) zich ten zuidwesten van de gegeorefereerde tracés (blauw) en het terrein voor opslag en verbetering (paars) bevindt.

Door het gebrek aan detail is de Fricxkaart slechts in zeer beperkte mate bruikbaar voor dit onderzoek. Het verifieert wel de cultuur-historische gegevens van de omgeving.

4.3.2 FERRARISKAART (CA. 1771-1778)

Figuur 33: Ferrariskaart: overzicht (boven) en detail (onder) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Respectievelijk aangemaakt op schaal 1:25000 en 1:3500. (Bron: Geopunt 2017)

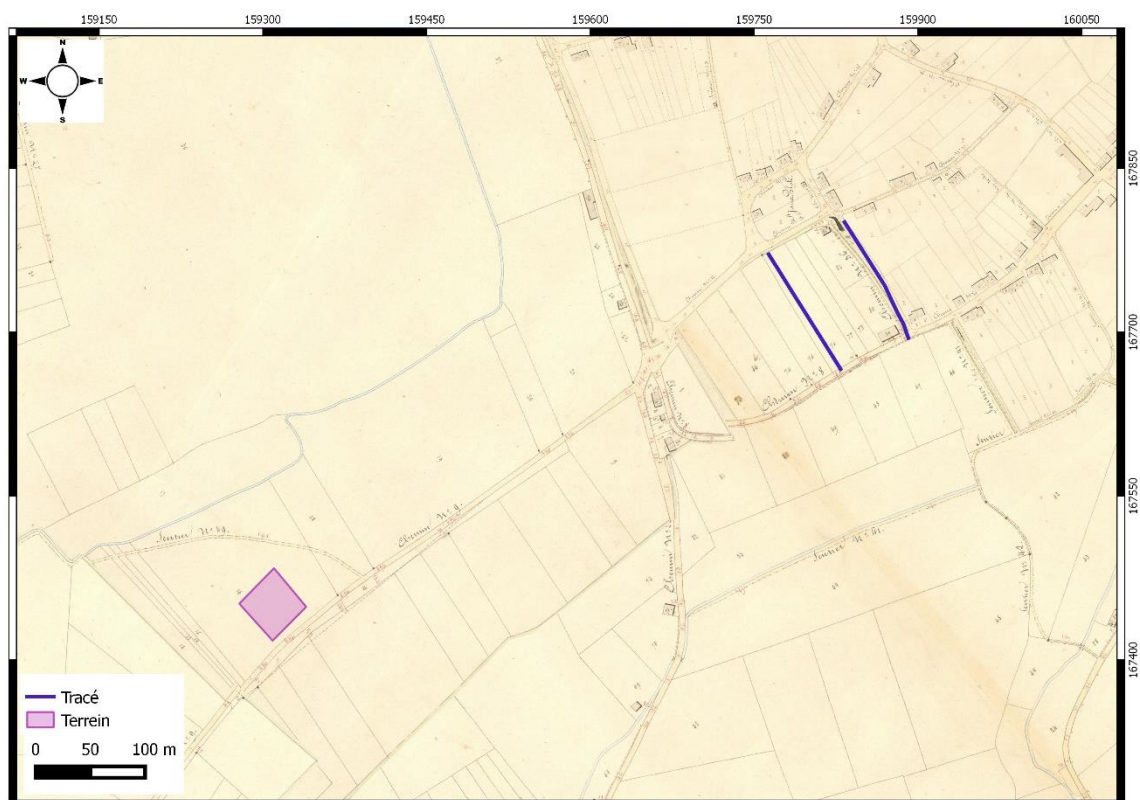
De kaart van Ferraris geeft een gedetailleerde inkijk in landindelingen, landgebruik en nederzettingenpatronen aan het eind van het Ancien Régime (18de eeuw).

Ze toont dat het onderzoeksgebied in grotendeels onbebouwd gebied gelegen is ten zuidwesten van de kern van Tervuren. Het moet hier echter opgemerkt worden dat de eigenlijke ligging van het onderzoeksgebied licht afwijkt van de gegeorefeerde situatie omwille van de aard van de bron, zijnde een historische kaart. Het tracé in de Peercouriniestraat zou dan ook samenvallen met de op de kaart zichtbare weg die zich net ten westen van het gegeorefeerde tracé voor deze straat bevindt. Verder is het duidelijk dat o.a. de huidige Paardenmarktstraat, Tabakbergstraat en Oud Gasthuisstraat minstens teruggaan op 18de-eeuwse voorlopers. De Gaystraat blijkt echter haar oorsprong te hebben in recentere tijden. Het huidige stratenpatroon kan dan ook al grotendeels herkend worden op deze kaart.

Het landschap in de omgeving van het onderzoeksgebied heeft een sterk landelijk karakter door de grote hoeveelheid aanwezige akkers of velden. Enkel ten noordoosten van het onderzoeksgebied is een bebouwingconcentratie zichtbaar die samenvalt met de kern van Tervuren. De kaart toont ook duidelijk dat Tervuren in het westen, zuiden en oosten omgeven is door een groene oase van bossen en parken.

4.3.3 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1841)

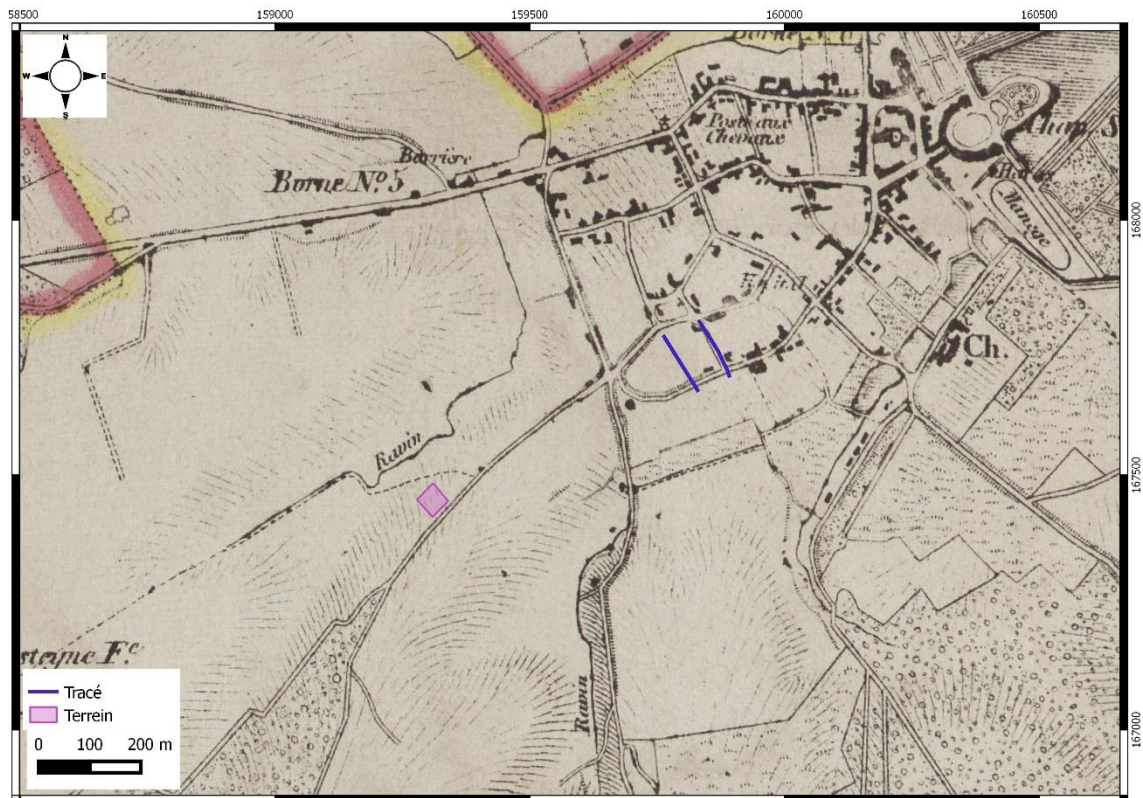
**Figuur 34: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars).
Aangemaakt op schaal 1:3500. (Bron: Geopunt 2017)**

De Atlas der Buurtwegen geeft een inzicht in het spoor- en wegennet en perceelsysteem van de 19de eeuw. Het tracé in de Peercouriniestraat loopt gelijk met de bestaande weg terwijl het tracé in de Gaystraat nagenoeg samenvalt met een toenmalige perceelsgrens. Het terrein voor opslag en grondverbetering bevindt zich langsheen "Chemin n° 9". Op deze kaart kan de loop van waterwegen in de omgeving van het onderzoeksgebied gevolgd worden. De weergegeven percelering vertoont gelijkenissen met de huidige situatie maar er zijn in recentere tijden wel

nog duidelijke wijzigingen geweest. De bewoning is nog steeds hoofdzakelijk geconcentreerd in de kern van Tervuren maar er waren op het moment van het aanmaken van de kaart wel al enkele gebouwen aanwezig langsheen de westzijde van de huidige Peercouriniestraat. Het onderzoeksgebied ter hoogte van de Gaystraat en het terrein voor opslag en grondverbetering was echter onbebouwd.

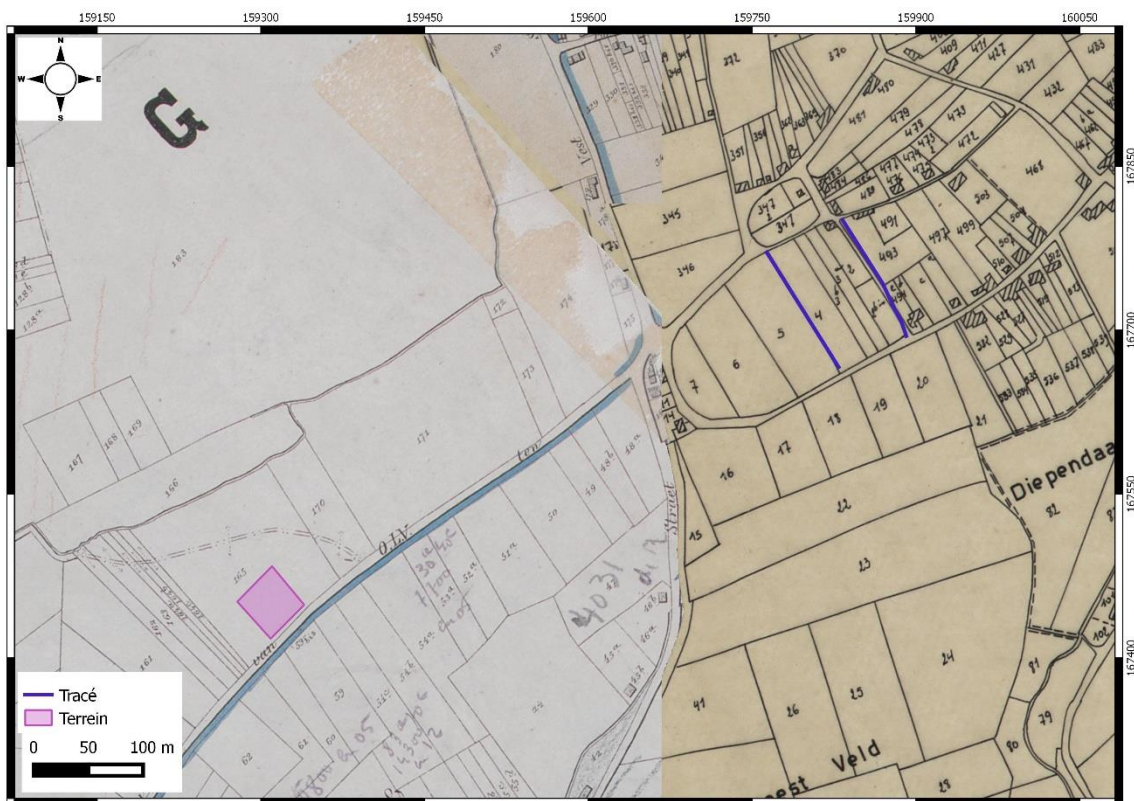
4.3.4 VANDERMAELENKAART (CA. 1846-1854)

**Figuur 35: Vandermaelenkaart met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars).
Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017)**

De Vandermaelenkaart geeft een overzicht van het landgebruik en de nederzittingspatronen tijdens de 19de eeuw. De directe omgeving van het onderzoeksgebied onderging geen grote transformatie. Van de Gaystraat is nog steeds geen sprake en de huidige Peercouriniestraat valt samen met een reeds bestaande weg. Ook bebouwing is nog steeds schaars in de omgeving van de tracés en vooral rondom het terrein voor opslag en grondverbetering. De regio rond Tervuren heeft dan ook nog steeds een landelijk een zeer groen karakter.

4.3.5 POPPKAART (CA. 1842-1879)

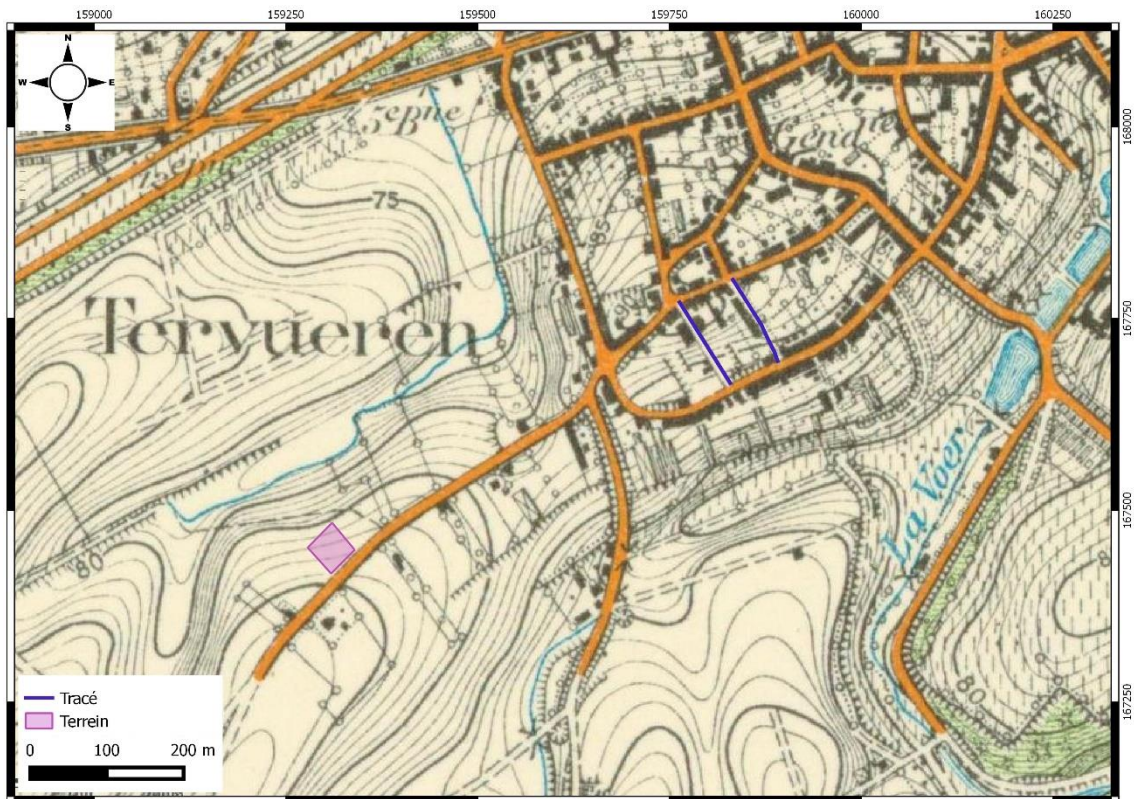

Figuur 36: Poppkaart met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1: 3500. (Bron: Geopunt 2017)

De Poppkaart toont een situatie van het onderzoeksgebied die niet sterk afwijkt van de oudere kaarten. Het huidige wegennet en percelering hebben in recente tijden echter nog duidelijke wijzigingen ondergaan.

4.3.6 TOPOGRAFISCHE KAART BELGIË 1939 (1:20.000)

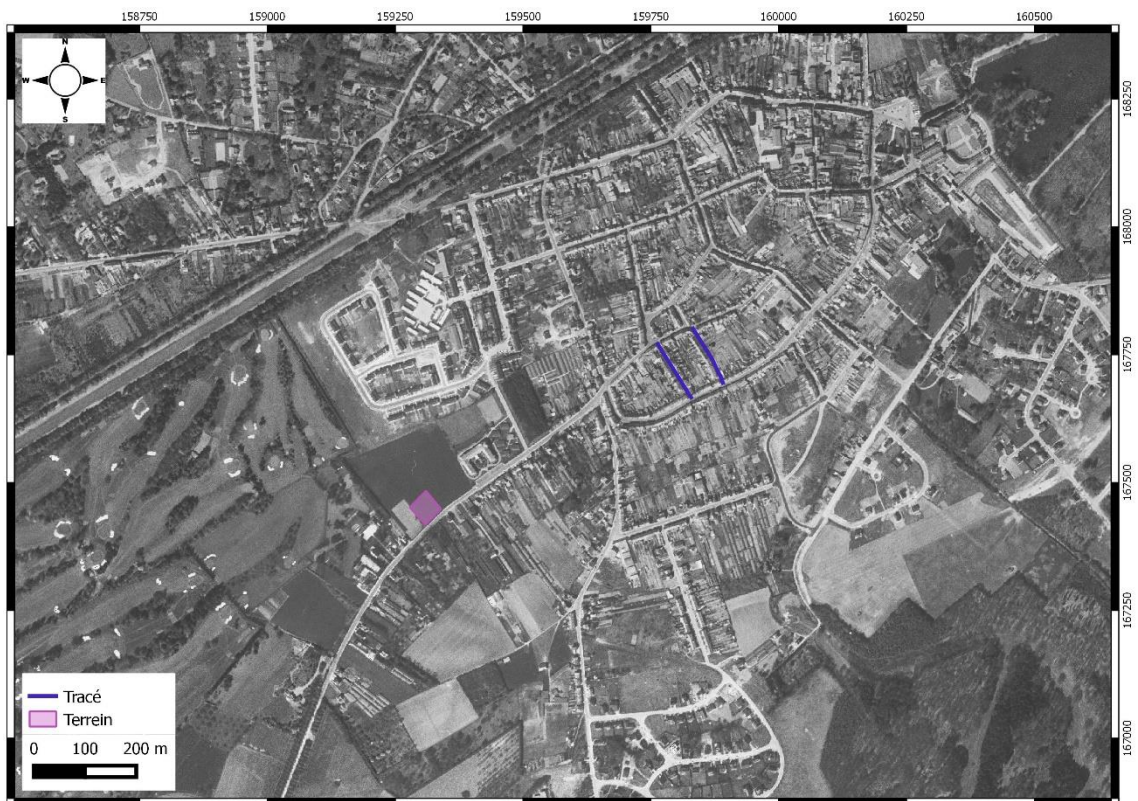

Figuur 37: Topografische kaart van België uit 1939 (1:20.000) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:5000. (Bron: Cartesius 2017)

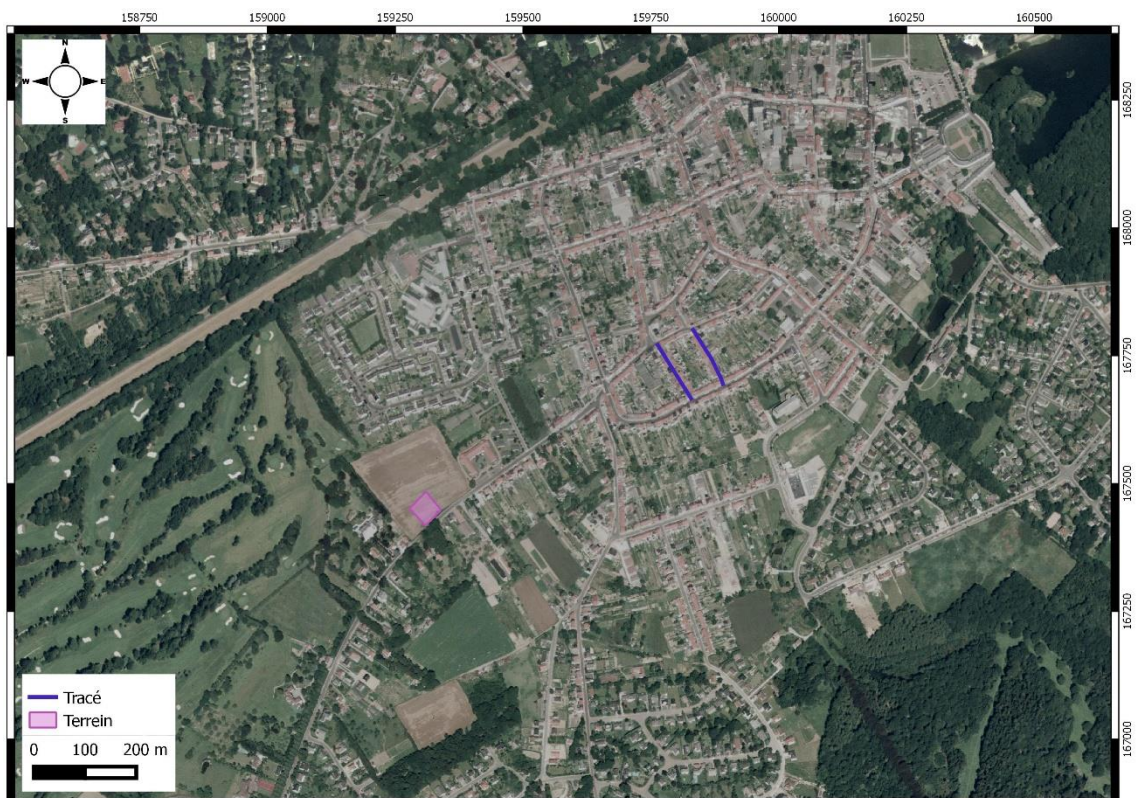
Op de topografische kaart van België uit 1939 is de Gaystraat voor het eerst te zien en is er een uitbreiding van de bebouwing op te merken op en in de omgeving van het stratenblok waar de te onderzoeken tracés deel van uitmaken. De situatie ter hoogte van het terrein voor opslag en grondverbetering is ongewijzigd.

4.4 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

Figuur 38: Ortholuchtfoto 1971 (kleinschalige zomeropnamen, zwart-wit) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017)

Figuur 39: Ortholuchtfoto 1979-1990 (kleinschalige zomeropnamen, kleur) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017)

Figuur 40: Ortholuchtfoto 2013-2015 (grootschalige winteropnamen, kleur) met aanduiding van het tracé (blauw) en terrein (paars). Aangemaakt op schaal 1:7500. (Bron: Geopunt 2017)

Hoewel het stratenpatroon duidelijk zijn middeleeuws karakter behield, heeft de regio wel een sterke modernisering ondergaan. Er werden nieuwe wegen aangelegd waarrond zich een uitbreiding van de bewoning heeft voorgedaan in de vorm lintbebouwing en van verschillende verkavelingen voor woonwijken met vrijstaande eengezinswoningen, bijvoorbeeld ten westen en oosten van de kern van Tervuren.

Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw en in de loop van de 20ste eeuw was er bijvoorbeeld een uitbreiding van de bebouwing in westelijke richting gezien vanuit het centrum. De straten worden er gekenmerkt door een eenvoudige basisbebouwing. De vrij homogene lintbebouwing van gecementeerde of beschilderde lijstgevels van de Gaystraat is hier een voorbeeld van. Verder kwam er vanaf het derde kwart van de 20ste eeuw op de plaats van de Ravensteinkouter met zijn oorspronkelijke akkers en weilanden een gelijknamige wijk bestaande uit sociale woningen. Vandaag bevindt er zich op een groot deel van de kouter nog de Koninklijke Golf Club van België.

De verstedelijkte kern staat in contrast met de groene omliggende regio die gedomineerd wordt door het Zoniënwood in zuidelijke richting en de Warande in het noordoosten. Een ander beeldbepalend gegeven in het landschap is de Tervurenlaan als rechtlijnige verbinding tussen Brussel en Tervuren.

5 BESLUIT

Deze archeologienota werd opgesteld door ABO nv naar aanleiding van de riolerings- en aanverwante infrastructuurwerken langsheen de Gaystraat en Peercouriniestraat te Tervuren. Een terrein voor opslag en grondverbetering wordt voorzien in de Jezus Eiklaan op een gedeelte van perceel G165a. Het doel van dit onderzoek is drieledig. Ten eerste wordt op basis van de beschikbare informatie nagegaan of er archeologische resten te verwachten zijn op het terrein. Ten tweede wordt nagegaan hoe goed deze archeologische resten zijn bewaard en in hoeverre ze zijn bedreigd door de geplande bouwwerken. Ten derde wordt nagegaan wat het potentieel tot kennisvermeerdering is.

- 1) Uit het historisch en landschappelijk onderzoek (hfd. 3 en 4) blijkt dat het onderzoeksgebied gelegen is op droge zandgronden in de nabijheid van water die zich op hoger gelegen delen van een sterk versneden landschap bevinden. Dergelijke locaties waren mogelijke aantrekkingspolen voor bewoning vanaf de prehistorie. Een vondstenconcentratie van lithisch materiaal uit het laat-neolithicum nabij de samenloop van de Maalbeek en de Voer toonde het potentieel reeds aan. Deze vondstlocatie is echter op geruime afstand van het onderzoeksgebied gelegen en op kortere afstand tot de tracés of het terrein voor opslag en grondverbetering zijn geen meldingen gekend van archeologische resten of sporen uit de prehistorie. Dit is echter geen bevestiging voor de afwezigheid ervan op of in de omgeving van het onderzoeksgebied. Er moet echter wel rekening gehouden worden met het feit dat de huidige Peercouriniestraat een eeuwenlange geschiedenis kent als weg zoals werd aangetoond door cartografisch onderzoek. Bijgevolg is er enkel nog een kans op het aantreffen van overblijfselen die ouder zijn dan de straat zelf. De Gaystraat kwam er echter pas in de 20ste eeuw en het is ook in deze periode dat er een sterke uitbreiding was van de bebouwing aan de rand van Tervuren. Deze bewoningsuitbreiding ging ook gepaard met een modernisatie. Zo werden de wegen verhard en voorzien van een gemengd rioleringsstelsel en nutsleidingen. Door deze ingrepen was er reeds een impact op het bodemarchief die voor de tracés weerspiegeld wordt in de aanwezigheid van een OB-bodem of bebouwde zone. Het bodemarchief is er door menselijke ingrepen reeds verstoord tot vernietigd waardoor het archeologisch potentieel er zeer laag is.

Ter hoogte van het terrein voor opslag en grondverbetering dat eeuwenlang onbebouwd bleef en een agrarische functie vervulde, bleven de droge leembodems van het oorspronkelijke bodemarchief waarschijnlijk wel bewaard. Voor dit terrein moet echter rekening gehouden worden met de hoge potentiële erosie waardoor de bodemopbouw mogelijk niet meer intact is. De kans bestaat echter dat archeologisch interessante lagen aanwezig zijn op het terrein waarin zich mogelijk archeologische resten/sporen bevinden. Momenteel zijn er echter geen meldingen, van welke aard dan ook, gekend voor dit perceel of de omgeving ervan. De eventuele aanwezigheid van archeologische resten/sporen (vanaf de prehistorie tot recente tijden) kan dan ook niet bevestigd worden, maar het op dit moment ontbreken van sites kan niet gezien worden als bewijs voor de afwezigheid ervan. Er moet echter rekening mee gehouden worden dat het terrein momenteel reeds deze functie vervult.

- 2) Uit een analyse van het huidige landschap blijkt dat het de tracés in de Gaystraat en Peercouriniestraat reeds sterk zijn verstoord door aanleg van de (weg)verhardingen (60cm), reeds bestaande nutsleidingen (ca. 1m) en riolering (gemiddeld 2,7m). Bijgevolg

zijn de archeologische resten die zich onder het traject bevonden lokaal zeer waarschijnlijk vernietigd tot op de vermelde dieptes. De geplande ingrepen in de bodem zouden dus hoofdzakelijk reeds geroerde aarde omwoelen aangezien dergelijke infrastructuur aanwezig is over de volledige lengte van de tracés. Hierdoor is het archeologisch potentieel ter hoogte van de Gaystraat en Peercouriniestraat zeer klein en bijgevolg is de impact van de werken ook zeer klein. Er is dan ook nagenoeg geen kans op kennisvermeerdering.

Wat het terrein voor opslag en grondverbetering betreft, moet opgemerkt worden dat het momenteel reeds deze functie vervult in het kader van een lopend project (TRV3003) van de opdrachtgever. Hiervoor werd op 15 maart 2016 een gunstig advies - met voorwaarde van het naleven van de vondstmeldingsplicht- uitgebracht door Onroerend Erfgoed. In het kader van de riolerings- en wegeniswerken werd een pakket teelaarde met een dikte van 30cm dan ook reeds afgeschraapt op het terrein. Momenteel is het terrein in gebruik voor de opslag van grond en materiaal waardoor het toegankelijk is voor zwaar werfverkeer. Eventuele archeologisch interessante lagen zijn dan ook reeds verstoord.

- 3) De werken voorzien in het graven van smalle aanleg sleuf voor de riolering met een breedte van minimaal 2m en maximaal 3,5m over een lengte van 133m in de Gaystraat en 132m in de Peercouriniestraat. Deze sleuf loopt over reeds verstoord terrein en de beperkte afmeting maakt het zeer moeilijk om ruimtelijk inzicht te verkrijgen in eventueel aanwezige sporen. Bijgevolg is het potentieel tot kennisvermeerdering, zeker bij in acht nemen van de verregaande verstoring langs de tracés, zeer klein. Ook de impact van de wegeniswerken op het bodemarchief is beperkt aangezien de diepte van het nieuwe wegdek, inclusief fundering, het reeds verstoorde pakket niet zal overschrijden.

Omdat het terrein voor opslag en grondverbetering momenteel al dezelfde functie vervult in het kader van een lopend project, is er reeds een verstoring aanwezig op het terrein. Bijgevolg is er geen kans meer op kennisvermeerdering.

Uit 1, 2 en 3 kan geconcludeerd worden dat het onderzoeksgebied zeker archeologisch heeft gehad gezien de landschappelijke ligging. De verwachting om archeologische resten aan te treffen op de tracés is echter zeer laag tot nihil gezien de verregaande verstoring. Mochten toch sporen worden aangetroffen dan zouden ze ruimtelijke context missen door het smalle kijkvenster waarover ze worden aangesneden. Door dit gebrekkig potentieel tot kennisvermeerdering wegen de kosten van verder onderzoek niet op tegen de baten. Er wordt bijgevolg geen verder onderzoek geadviseerd. Dit geldt ook voor het terrein voor opslag en grondverbetering, waar door de huidige activiteiten geen mogelijkheid is tot het uitvoeren van eventueel verder onderzoek en waar er door eerdere werken een dergelijke verstoring aanwezig is dat er geen kenniswinst meer mogelijk is. Een kosten-baten afweging noopt ook hier dan ook tot een vrijgave van het terrein.

6 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Didier Reyns	Director		26 april 2017
Patrick Hambach	Director		26 april 2017
Tim Moerenhout	Business Unit Manager		26 april 2017
Jan Coenaerts	Senior archeoloog / Projectmanager		26 april 2017
Anouk Van der Kelen	Senior archeoloog / Projectmanager		26 april 2017

7 BIBLIOGRAFIE

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Boerenhuis, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/216930> (geraadpleegd op 7 maart 2017).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Cottagevilla, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301806> (geraadpleegd op 8 maart 2017).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Dokterswoning, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300092> (geraadpleegd op 8 maart 2017).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Dorpswoning, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/216931> (geraadpleegd op 7 maart 2017).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Dorpswoningen, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/216933> (geraadpleegd op 7 maart 2017).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Gemeentelijke basisschool Tervuren Centrum, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/216929> (geraadpleegd op 8 maart 2017).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Groepsbebouwing, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/216932> (geraadpleegd op 7 maart 2017).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Hotel Britannique, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/216867> (geraadpleegd op 8 maart 2017).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Kaart gebieden waar geen archeologie te verwachten valt. Opheffingsbesluit, vaststellingsbesluit (ID: 5994), Besluiten Onroerend Erfgoed [online], <https://besluiten.onroenderfgoed.be/besluiten/5994> (geraadpleegd op 8 maart 2017).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Rijwoning uit het interbellum, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/216866> (geraadpleegd op 8 maart 2017).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Sociale huisvesting, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/301602> (geraadpleegd op 8 maart 2017).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Tervuren, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120256> (geraadpleegd op 7 maart 2017).
- Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Tervuren, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120576> (geraadpleegd op 7 maart 2017).
- Buffel Ph. & J. Matthijs. 2009. Kaartblad 31-39 Brussel-Nijvel Schaal 1:50.000. *Toelichtingen bij de geologische kaart van België Vlaams Gewest*. Belgische Geologische Dienst, Vlaamse Overheid Departement LNE Afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke rijkdommen. Brussel.
- CadGIS 2017: Kadasterkaarten [online], http://ccff-test1.minfin.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 7 maart 2017).
- Centrale Archeologische Inventaris: CAI 2017.
- Denewet L., Molenecho's, molenbestand 2017: [Online], <http://www.molenechos.org/index>. (geraadpleegd op 8 maart 2017).
- DOV Vlaanderen Bodemverkenner 2017: Topografische kaarten [online], <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage> (geraadpleegd op 7 maart 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Basiskaarten (Luchtfoto's, Stratenplan) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 7 maart 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Historische kaarten (Ferraris, Atlas van Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 8 maart 2017).

Geopunt Vlaanderen 2017: Bodem kaarten (Bodemtypes, Bodemgebruik, Bodemerosie, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 7 maart 2017).

Inventarissen Onroerend Erfgoed 2017 (Bouwkundig erfgoed, Landschapsatlas, Wereldoorlogrelicten, Historische stadskern, Beschermd stads- of dorpsgezicht, Archeologische zone, Zone waar geen archeologie te verwachten valt) [Online], inventaris.onroerenderfgoed.be (geraadpleegd op 8 maart 2017).

Nationaal Geografisch Instituut (NGI) 2017: Topografische kaart (1:10.000), [Online], www.ngi.be (geraadpleegd op 7 maart 2017).

Schroyen K, Ph. Buffel en J. Matthijs. 2003. Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 31-39 Brussel-Nijvel. Geological Service Company bvba, Vlaamse Overheid Dienst Natuurlijke Rijkdommen. Brussel

Van Ranst E. & C. Sys. 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaarten van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*. Laboratorium voor bodemkunde. Universiteit Gent: Gent.

